

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus
Tractatus de Prædestinatione, de Trinitate, de Angelis, & de homine

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Disp. II. De substantia Angelorum secundum se,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77146](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77146)

DISPVTATIO II.

De substantia Angelorum secundum se.

Ad questionem 50. prima partis.

TRes, inquit Athanasius, invenimus substantias ab hominibus incomprehensibiles, quas nemo unquam vidit, neque videre supra terram poterit; videlicet Dei, Angelorum, & animarum. De prima egimus Tractatu primò, ubi fuse de natura divina, e jusque attributis differuimus. De anima rationali disputant Philosophi in libris de anima. Unde hinc superest agendum cum S. Doctore de Angelorum substantia secundum se; acturi postea de illa in ordine ad corpora, & loca.

ARTICULUS PRIMUS.

Vtrum Angeli sint omnino incorporei & immateriales.

Angelos habere corpora aërea, seu subtilia, & tenuia, aëris instar, idèdque aëreas potestates, in Scriptura appellari, docuere olim plures ex SS. Patribus, ut Justinus, Clemens Alexandrinus, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Basiliius, Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Rupertus, Bernardus, & alii, quos refert Petavius tomo 3. Theologicorum dogmatum cap. 2. Idem quoque tradit Petrus Chrysologus Serm. 52. de demonibus loquens: *Cum tenuis (ait) & aërea natura carnem nesciat, resurget ossa, velut cura spirans orbem totum temporis transeat in momento.* Ubi ex aëre corpus iis affingit. Cassianus item Collat. 17. cap. 13. tam Angelos quam humanas animas habere corpora definit, his verbis: *Licet pronuntiemus nonnullis esse spirituales naturas, ut sunt Angeli, Archangeli, ceteraque virtutes, ipsa quoque anima nostra, vel certe aër iste subtilis; tamen incorporeæ nullatenus estimande sunt: habent enim secundum se corpus, quo subsistunt; licet multò tenuius quam nos.* Nam sunt corpora secundum Apostoli sententiam ita dicentis: *Et corpora caelestia, & corpora terrestria.*

His annumerari solent Recentiores duo, Eubeginus scilicet lib. 8. de perenni philosophia, & Cajetanus, qui licet hinc in commentario primi articuli, cum D. Thoma, & aliis Scholasticis doceat, Angelos esse omnibus prorsus corporis expertes; tamen in annotationibus ad secundum caput Epistolæ ad Ephesios ait, consonare veræ Philosophiæ, quod Dæmones sint Spiritus aërei: nomine autem aëris dicit se non intelligere elementum aëris, sed subtile corpus nostris sensibus ignotum: etenim non solum ventos & aërem *πνεύματος*, seu spiritus appellamus, sed etiam tenuissimas in humano corpore sanguinis partes, seu radios quosdam sanguinis purissimi, qui in corde & cerebro efformantur, & ad motus ac sensus officia, per nervos in reliquas corporis partes diffunduntur.

S. 1.

Hac sententia ut temeraria rejicitur.

Dico tamen, hanc sententiam, post Lateranense Concilium, non posse sine temeritate defendi.

Qq 3

Pro-

inquiritur: unde nullum est inconveniens, quod Angeli in Empyreo peccaverint, & ex illo ad terram detrull fuerint. Imò hoc maximè ad utilitatem & instructionem nostram conducere militarem & instructionem, nostram conducere videtur: Ex hoc enim discimus (inquit Bernardus) quod nullam vim securitatis, neque in celo, neque in paradiso, multò minus in mundo. In celo enim cecidit angelus sub presentia Divinitatis; Adam in paradiso loco volopratis: Iudas in mundo de schola Salvatoris. Ad certum respondet D. Thomas infra quæst. 4. art. 4. ad 3. quod illa verba Luciferi: *Ascendam in caelum*, non sunt intelligenda de celo aliquo corporeo, sed de celo SS. Trinitatis; in quod Angelus peccans ascendere voluit, exopans aliquo modo ipsi Deo æquiparari, unde addidit: *& similis ero Altissimo.* Addo locum illum subdat: *Ascendam, super altitudinem nubium*, si locus ille ad litteram esset intelligendus, probare Luciferum non solum extra Empyreum, sed etiam infra nubes fuisse creatum; quod nullus hæcenus somniavit.

Pro complemento hujus disputationis postulabis, cur Angeli à Deo creati fuerint?

Respondeo illos ob quatuor præcipue fines à Deo fuisse conditos. Primò propter divinarum laudum concentum: unde Plato eos *Syrenes* appellat; Bernardus, *Cæli cantores*; Gregorius, *divinam laudum præcones*; Zoar, *Volucres cæli, qui perpetuo cantu divinas laudes celebrant.* Hinc etiam aliqui apud Lorinum in Psal. 104. sic Angelum definiunt: *Angelus est animal laudans Deum*; sive ut ait Athanasius, *Hymnus indefinens, & laus irreversibilis magnificentiæ Dei.*

Notat verò S. Thomas in 1. dist. 2. quæst. 1. art. 3. ex Chrysostomo, quod licet omnes Angelicis continuo laudent Deum, diversimodè tamen illius laudes celebrant: quidam enim illum laudant ut majestatem, quidam ut bonitatem, alii ut sapientiam, alii ut fortitudinem, quidam secundum attributa absoluta, alii secundum relativa; ut nulla sit in Deo perfectio, quæ aliquo speciali encomio à supremis illis Spiritibus non celebratur.

Secundo Angeli à Deo creati sunt, ut mundum corporeum regerent, & creaturæ corporalis præfessent: Divina enim Providentia solet regere inferiora per superiora, & corporea per spiritualia, ut ait D. Thomas infra quæst. 113. art. 1. Unde Angeli vocantur *mundi rectores*, & *domine Providentiæ administri*; orbemque portare dicuntur, juxta illud Job cap. 9. *Deus cuius iræ nemo resistit, sub quo curvantur qui portant orbem.* Hinc veritatem Seneca licet gentilis agnovit: *hic enim fatu apud Lactantium: Deus cum prima fundamenta molis pulcherrime siceret, & hoc ordinaret, quo neque manus quidquam novit natura nec melius, ut omnia sub ducibus suis irent, quamvis ipse per naturam se corpus intenderat, tamen ministros regni sui Dei (id est Angelos) genuit.*

Tertio Angeli creati sunt ut hominibus optulerent, & eos regant ac custodiant: ut constat ex illo Apostoli ad hebr. 1. *Omnes sunt administratores spirituum in ministerium missi, propter eos qui hereditatem capiunt salutis; & magis infra patet, cum agemus de custodia Angelorum.*

Denique Angeli ad hoc specialiter à Deo conditi sunt, ut æternam Beatitudinem consequerentur; utporè qui sunt, ut ait Augustinus 1. de civit. cap. 9. *Cælestis Hierusalem magna pars, & beatior, quod nunquam peregrinata.*

Tom. II.

Probat: nam Lateranense in cap. firmiter de summa Trinitate, sic ait: *Firmiter credimus quod unus est solus verus Deus, æternus & c. qui ex nihilo condidit utramque naturam spiritualem & corporalem, Angelicam videlicet & mundanam, & deinde humanam, quasi communem, ex corpore & spiritu constitutam.* Ubi primò concilium asserit, Angelos esse spiritus, quemadmodum anima hominis est spiritus: Sed anima hominis nullo prorsus corpore constat, sed est omnino immaterialis & spiritualis, ut in alio Concilio Lateranensi sub Leone X. definitum est: Ergo etiam Angeli omnino spirituales & incorporei sunt.

Deinde Concilium ait hominem esse substantiam mediam, & communem inter Angelicam & corporalem creaturam: quia homo constat spiritu & corpore: Ergo Angeli, qui non sunt medii inter spiritualem & corporalem substantiam, non constant corpore & spiritu.

Præterea Concilium opponit & distinguit Angelos ab omni substantia corporea: Sed inter corporales substantias sunt aliqua corpora tenuia & subtilia, ærea, aut cœlestia: Ergo sentit Angelos esse omnino immateriales & incorporeos. Unde in Scriptura simpliciter spiritus appellantur; quod nomen non posset illis attribui, si aliqua haberet corpora naturaliter sibi unita: homines enim, licet animâ spirituali constant, non possunt dici simpliciter spiritus, quia constant etiam corpore. Imò quando homines subtilia & incorruptibilia corpora post resurrectionem habebunt, non erunt, neque dicentur simpliciter spiritus: nam Christus Lucæ 24. post resurrectionem suam negavit se esse spiritum, quia corpus habebat: *Palpate* (inquit) *& videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.*

3 Favent etiam SS. Patres: Dionysius enim cap. 1. de cœlesti Hierarchia, Angelos vocat spiritus simplices, nullis figuris præditos. Et cap. 2. docet representari quidem symbolis corporeis, at tamen non esse illis symbolis representationibus, aut ulli corporeæ speciei affines, sed esse puros spiritus. Id ipsum docet Nazianzenus orat. 34. ubi naturam Angelicam vocat *νοητικὴν ὑπερσώματον* id est, intelligibilem & incorpoream, Gregorius Nysenus lib. 12. contra Eunomium, ubi *ἀσώματων ἰσχυρῶν*, id est, incorpoream creaturam, similiter Angelos nominat, Theodoretus quæst. 20. in Genesim, ubi ait quod Angeli & Archangeli sunt incorporea sanctaque natura. Damascenus lib. 2. fidei cap. 3. ubi Angelos definit substantiam intelligentem, materia atque corporis expertem. Demque Angeli à Patribus Græcis passim *ἀσώματοι*, id est, incorporei, vel *νοεῖς*, hoc est mentes, seu intelligentia: nuncupantur: cujus appellationis causam exponit Maximus Martyr in scholis ad cap. 1. libr. de cœlesti Hierarchia: *νοεῖς*, inquit, *id est mentes appellant etiam Græcorum Philosophi intelligentes, sive Angelicas virtutes: quoniam ex toto mens est quilibet ipsorum; ac totum substantiam, in formam suam veluti substantiatam, habet mentem viventem.*

Similia docent Patri Latini: nam Leo Papa ad Turibium scribens, fidem veram, ait, quæ est Catholica, omnium creaturarum, sive spiritualium, sive corporearum, bonam confiteri substantiam. Gregorius deinde Magnus 4. Dialogo cap. 29. interroganti Petro de apostatis spiritibus, qui è cœlo dejecti sunt, corporeos an incorporeos illos esse suspicaretur, ita respondet:

A *Quis sapiens esse spiritus corporeos dixerit? Et A. Moral. cap. 9. Angelus (inquit) solus nomen de spiritus: homo verò & spiritus est, & caro.* Augustinus etiam libro 1. Retract. cap. 11. & 13. libro 2. cap. 14. retractat quod aibi scripserat, Angelos esse animas, atque dicendos non animas, sed spiritus. Demum Ambrosius in cap. 1. Epistolæ ad Hebræos, hæc scribit: *Quævis huiusmodi nomen? spiritus est: quævis officij? Angelus est. Ex eo quod est, spiritus est: ex eo quod agit, Angelus est.*

Non est præmittendum, plures ex SS. Patribus, qui Angelos appellant corporeos, aliter hoc nomen usurpasse, quam fert communis usus. Quidam enim corporeum appellant quicquid certo loco definitur, & non est ubique, sed potest moveri. Sic Angelos esse corporeos Rupertus ac Bernardus ea ratione probant, quia & locales sunt, & loco moventur, & Cassianus, C. lat. 7. cap. 13. solum Deum incorporeum esse dicit, quia est ubique, & omnia penetrat. Alii corporeum id appellant, quod est spirituale proprie sit, non tamen est omnino simplex, sed aliquibus accidentibus & qualitatibus informatur & afficitur. Et in hoc etiam sensu Angelorum substantia dici potest corporea, cum sit imbuta qualitatibus adjunctis, puta gratiâ infusâ, speciebus impressis, actibus suis; & ita ex substantia Angeli, & ornamentis seu qualitatibus ei adjunctis, aliquod compositum accidentale resultat, ut ex dicendis infra patebit. Unde Augustinus Epist. 28. *Si eam solum incorpoream placet appellare naturam, quæ summe incommutabilis, & ubique tota est, corpus est anima, quoniam tale aliquid ipsa non est.*

Demum nonnulli ex SS. Patribus Angelos dicunt esse corporeos, comparative ad Deum, ut Damascenus libro 2. fidei, & Gregorius Magnus 2. Moral. cap. 3. ubi Angelicos spiritus comparatione quidem nostrorum corporum spiritus esse dicit; sed comparatione summi & incircumscripti spiritus esse corpus. Cuius dicti egregiam rationem assignat D. Thomas hic art. 1. ad 1. verba Damasceni exponens: *Substantia incorporea* (inquit) *medium sunt inter Deum & creaturas corporeas: medium autem comparatum ad unum extremum, videtur alterum extremum: sicur tepidum, comparatum calido, videtur frigidum; & hac ratione dicitur quod Angeli, Deo comparati, sunt materiales & corporei.*

§. II.

Angelos omnis prorsus corporis esse expertes ratione suadetur.

E Angelos esse omnino immateriales & incorporeos, variis rationibus demonstrat D. Thomas quæst. unica de spirit. creaturis art. 1. secundo contra Gentes cap. 90. & 91. & hic art. 1. & 2. quarum hæc elegantissima est. Pulchritudo & perfectio universi requirit, ut in eo sint aliqua substantiæ purè intellectuales, quæ Angeli appellantur: Sed creatura purè intellectualis debet esse omnino immaterialis & incorporea: Ergo Angeli omnis prorsus materia & corporis expertes sunt. Major patet ex dictâ disputatione præcedenti, ubi cum eodem S. Doctore ostendimus, perfectionem & ordinem universi exigere, ut in eo sint aliqua creatura, quæ perfectè assimilentur Deo in gradu intellectu.

intellectuali. Unde idem Angelicus Præceptor. 2. A
contra Genes cap. 93. *Perfectio uniuersi maxime
completur in substantiis separatis.*

Minor autem ostenditur primò, quia ut in
Tractatu de attributis ostendimus, immateria-
litas est radix intellectualitatis, & corpus impe-
diendum scientiæ, iuxta illud: *Corpus quod cor-
rumpitur, agravat animam, & terrena inhabitatio
sensum deprimi multâ cogitantem*; unde Tertul-
lianus libro de anima cap. 20. *Opimitas sapien-
tiam impedit, exilitas expedit.* Ergo substantia purè
intellectualis debet esse omnino immaterialis &
incorporea.

Secundò eadem Minor suadetur ratiõne D.
Thomæ hic art. 1. & 2. Substantiam rei oportet
esse proportionatam suæ operationi, quia ope-
ratio est actus & bonum substantiæ operantis:
Sed intelligere, quod est proprius actus intelle-
ctualis substantiæ, est operatio penitus immate-
rialis, & quæ non potest esse actus corporis, seu
aliquis virtutis corporeæ: Ergo substantia purè
intellectualis est omnino immaterialis & incor-
porea. Major patet, Minorem verò probat D.
Thomæ. Tum ex eo quòd omne corpus deter-
minatur ad hunc & nunc (id est respicit tantum
longitudinem & tempori subiecta) cognitio verò in-
tellectiva attingit veritates uniuersales & æter-
nas, seu ab omni tempore & loco abstractas.
Tum etiam, quia instantum aliquod intelligitur,
inquantum à merita abstractitur; nam formæ in
materia sunt individuales formæ, quas intelle-
ctus non apprehendit secundum quod huiusmo-
di: Ergo intelligere est operatio purè immate-
rialis, & quæ non potest esse actus corporis.

Hanc rationem latius expendit, & magis illu-
strat questione citatâ de spiritualibus creaturis,
art. 1. ubi sic ratiocinatur: *Omnes spirituales sub-
stantie intellectuales sunt Talem igitur potentiam
oportet in substantiis spiritualibus requirere, quæ sit
proportionata ad susceptionem formæ intelligibilis: huius-
modi autem non est potentia materia prima; nam
materia prima recipit formam contrahendo ipsam ad
esse individuale; forma verò intelligibilis est in intelle-
ctu ad seque huiusmodi contractione: sic enim intelligit
intellectus unum quodque intelligibile, secundum quod
forma quæ est in eo; intelligit autem intellectus intelli-
gibile, proutque secundum naturam communem & un-
iuersalem, & sic forma intelligibilis in intellectu est
secundum rationem suam communitatibus. Non est ergo
susceptiva intellectualis receptiva forma, ex ratione
materiae primæ, sed magis per oppositam quandam ra-
tionem unde manifestum sit, quòd in substantiis intel-
lectualibus illa prima materia, quæ de se omni specie
est, ipsa pars esse non potest.*

Ex hoc intelliges quid velit idem S. Doctor
hic art. 2. ad 2. dum docet materiam recipere
formam ut secundum illam constituatur in esse;
intellectum verò recipere formam secundum ra-
tionem formæ. Per hoc enim declarare intendit
operari modum quo materia & intellectus
comparatas formas recipiunt: materia siquidem re-
cipit formam in esse naturali, coarctando, limi-
tando, & individuando illam: intellectus verò
recipit formam in esse representativo, secundò
ut repræsentat naturas abstractas à conditioni-
bus materialibus & individuantibus, cum qui-
bus parte rei referuntur, hoc autem est reci-
piere formam secundum rationem formæ, ut ex-
plicare solent nostri Thomistæ in libris de ani-
ma.

Dices: Anima rationalis est intellectiva, &
operationem intellectualem elicit; & tamen est
forma corporis, & ab illo dependet in suis ope-
rationibus: Ergo licet substantia Angeli intel-
lectualis sit, potest naturaliter esse unita alicui o-
pori, & ab illo in suis operationibus dependere.

Sed contra primò: Corpus humanum idè o-
perationsi animæ rationalis deservit, quia medi-
ante cognitione sensitivâ ministrat ei species ob-
jectorum; quâ necessitate sublata, inutilis esset
unio animæ cum corpore: Sed corpus Angeli-
cum ad hoc minus ineptum esset, cum non ha-
beret organum sensus, ne facultatem sentiendi:
esset enim immortale, incorruptibile, inate-
rabile & incapax tactus, subindeque aliorum
sensuum: Ergo inutile esset ad operationes in-
tellectus Angelici.

Præterea, ut discurret D. Thomæ, contra
Gent. cap. 91. ratione 7. & hic quest. sequenti
art. 1. Animæ rationali competit uniri corpori,
quia est imperfecta, & in potentia existens in
genere intellectualium substantiarum, non ha-
bens in sui natura plenitudinem scientiæ, sed ac-
quirens eam per sensus corporeos à sensibilibus
rebus: in quocunque autem genere invenitur a-
liquid imperfectum, oportet præexistere ali-
quid perfectum: tum quia imperfectiora sunt
propter perfectiora: tum etiam quia natura non
est magis sollicita de imperfecto, quàm de per-
fecto, sed potius è contra, ut ait Cajeranus in
commentario illius articuli: Ergo oportet quod
ante animas humanas, quæ intelligunt accipien-
do à phantasmatis, sint aliqua intellectuales
substantiæ, non accipientes cognitionem à sen-
sibilibus, & per consequens omnino à corpori-
bus separata.

Has rationes D. Thomæ, tanquam minùs ef-
ficaces, prætermittit Vazquez hic disp. 178. cap.
4. & Angelos esse incorporeos probat, tum ex
magna velocitate quâ moventur: nam Job 1. di-
xit Sathan: *Circuivi terram, & perambulavi eam:*
tum ex eo quòd intrant in humana corpora, &
ea penetrant sine divisione: quod non possent fa-
cere, si essent corporei.

Verum hic Author aurum & margaritas re-
quirit, ut vitrum & festucas colligat: istæ enim
rationes nullius momenti sunt, quia corpora,
etiam maxima, ingenti velocitate moveri pos-
sunt, ut patet in corporibus cælestibus: Nam ut
Astrologi notant, stellæ quæ sunt in circulo ma-
jori firmamenti, tantâ celeritate volvuntur, ut
in minuto horæ pertranseant plusquam septin-
genta millia leucarum, quod est plusquam cen-
ties circuire totam terram in minuto horæ.
Quòd verò Angeli intrent in corpora, dici po-
test id procedere à subtilitate suorum corpo-
rum: sicut aer intrat per poros: vel quia ita
subtiliter possunt dividere corpus, ut ad illud in-
trent, licet non sentiantur. Unde rationes illæ
non probant Angelos carere omni corpore, sed
solum crassiori & densiori, ideoque nullæ sunt.

§. III.

*Brevis responsio ad ea quæ pro Angelorum corpo-
ritate adduci solent.*

Contra præcedentem conclusionem in pri-
mis opponi solet Concilium Nicanum se-
cundum actione 5. columnâ 5. ubi approbare vi-
detur sententiam Joannis Episcopi Thessaloni-
censis, asserentis Angelos idè posse depingi,
quòd sint corporei, & quia apparuerunt homi-
nibus in forma corporea.

Respon-

- 11 Respondeo Concilium approbasse tantum conclusionem, scilicet Angelos posse depingi, & illam secundam ipsius rationem, quia hominibus apparuerunt in specie corporea: non verò primam illam, quòd sint corporei. Patet id, tum quia Concilium hoc tantum approbavit, quod ex Epistola Joannis Thessalonicensis retulerat Tarasius Patriarcha, qui Concilio præerat. Tarasius verò ea tantum quæ diximus proposuit Concilio approbanda: tum etiam quia alias Concilium duo contradictoria protulisset: cum in illo actione 4. referatur & approbetur sententia Athanasij, asserentis Angelos esse incorporeos: & sancti Angeli, *incorporei*, id est incorporei, appellentur. Imò ibidem hæc professio fidei continetur: *Veneramus imagines Sanctorum, & incorporum Angelorum, qui tanquam homines figurâ humanâ iustis apparuerunt.*
- 12 Obijciunt secundo: Sapè Angeli in Scriptura visi sunt oculis corporeis hominum, & in figura humana Patribus & Prophetis apparuerunt; ab Abraham convivio excepti sunt; cum Angelo per totam noctem luctatus est Jacob; Tobiam in itinere comitatus est Raphael, à duobus Angelis Loth è Sodoma eiectus est: Angelos per scalam gradus ascendentes & descendentes vidit Jacob: similia narrantur Gen. 18. 19. 28. 32. & in libro Tobie: Atqui hæc non videntur potuisse convenire Angelis, seu ab illis præstari, nisi essent corporei: Ergo non sunt omnino spirituales & incorporei.
- 13 Respondeo negando Minorem: licet enim Angeli sint omnino spirituales, nec ulla habeant corpora naturaliter sibi unita, possunt tamen ex aere, vel ex alia materia tenui & subtili, formare corpora, & illa movere localiter, ac in eis se præbere visibiles, & cum hominibus loqui & conversari: quamvis in corporibus illis assumptis opera vitæ corporeæ Exercere nequeant, ut disputatione sequenti patebit.
- Tertio obijciunt: Aliqui Angeli dicuntur in Scriptura genuisse homines: At hoc non possent, nisi essent corporei: Ergo idem quòd prius. Minor videtur certa, Major verò probatur ex illo Gen. 6. *Videntes filij Dei filias hominum quòd essent pulchra, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant. Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Postquam ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illaque genuerunt &c.* Ubi versio Septuaginta habet: *Ingressi sunt Angeli Dei ad filias hominum.* Unde Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Philo Judæus, Lactantius, & alij quos refert Pererius disp. 1. in versum 6. cap. 6. Genesis, existimaverunt primum peccatum Angelorum fuisse impuram illam commixtionem cum filiabus hominum, & Angelos feminarum pulchritudine illectos, eas adamasse, & ex concubitu cum ipsis, gigantes procreasse. Hinc Tertullianus in libro de velandis virginibus cap. 7. ad Angelos refert illud quod dicit Apostolus 1. ad Corinth 11. mulieres in Ecclesia debere velari, *propter Angelos Dei*: ne scilicet earum pulchritudo illecebra sit Angelis ad eas libidinosè amandas. Unde addit: *Debet ergo adumbrari facies tam periculosa, quæ usque ad cælum scandala jaculat a est Eidem sententiæ favere videtur Ambrosius lib. 1. de Virginibus, aliquantulum à fine, ubi alloquens Virgines, sic ait: Nec mirum si pro vobis Angeli militent, quæ Angelorum moribus militatis: meretur eorum præsidium castitas virginalis, quorum vitam meretur; & quid pluribus exequar laudem castitatis? Castitas enim Angelos secit:*

A *qui enim eam servavit, Angelus est: qui perdidit, diabolus.*

Respondeo primò negando Majorem: ad cuius iusprobationem dico, in vulgata editione, quæ est conformis hebraico, non legi, *Angeli Dei*, sed *filij Dei*: nomine autem filiorum Dei, convenientissimè intelliguntur filij Seth, qui soli erant cultores veri Dei, & acceperunt uxores ex femine Cain, quæ dicuntur filia hominum, quia imitata mores parentum suorum, rebus terrenis erant addicta, sicut earum progenitores. Vel nomine *filiorum Dei*, ibi intelliguntur homines staturâ proceri: ita enim Scriptura altissimos montes & arbores vocat, *montes Dei, & cedros Dei.*

B Vel denique intelliguntur filij Magnatum, iuxta hebræum *Heleim*, quod nobilibus & iudicibus tribuitur, Exodi 7. versu 1. & Psal. 81. versu 1. Ex his filiis Magnatum nati sunt viri potentes, famosi à sæculo, ut habetur in textu citato. Ita Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, & alij SS. Patres, quos sequitur D. Thomas quæst. sequenti art. 3. ad 6.

Ratio etiam huic interpretationi favet: nam ibidem versu 5. dicitur diluvium esse à Deo immissum, propter detestanda hominum peccata: & asseritur præcipuum inter hæc peccata fuisse nefariam illam commixtionem filiorum Dei cum filiabus hominum: Ergo quando ibidem dicitur: *ingressi sunt filij Dei ad filias hominum*, id est hominibus, non verò de Angelis, intelligendum est.

Addo id non posse verificari (quòd scilicet hoc peccatum Angeli primò lapsi fuerint) nec de primo ipsorum lapsu: quia multis sæculis ante illam commixtionem filiorum Dei cum filiabus hominum, quæ contigit paulò ante diluvium, Angeli jam lapsi erant: eorum enim princeps, non multò post creationem mundi, primos parentes sub figura serpentis deceptus, ut dicitur Sapient. 2. nec de Angeli jam lapsis: quia Angeli post lapsum in peccatum, non vocantur amplius *filij Dei*, sed *immundi spiritus*.

Si quis autem sequi velit versionem Septuaginta, in qua legitur: *Videntes Angeli Dei filia hominum* & c. dicere poterit, viros sanctos in Scriptura plerumque angelos Dei appellari, ut annotavit Ambrosius in libro de Noè cap. 4. & docet Augustinus 1. de civit. cap. 23. probatque ex Matth. 11. ubi Joannes, iuxta Prophetiam Malachie, *Angelus* appellatur. Et Deuter. 32. ubi vulgata editio habet: *Constituit terminos populorum, iuxta numerum filiorum Israel*, Septuaginta loquuntur: *iuxta numerum Angelorum Dei*. Quia ergo filij Seth erant iusti, & veri Dei cultores (quavis postea habitando cum filiabus Cain, prævaricatores facti fuerint) *filij Dei*, vel *Angeli Dei*, appellantur. Unde ad locum Apostoli, à Tertulliano supra allegatum, dicendum est, quòd quando Apostolus præcipit mulieres velari in Ecclesia, propter Angelos Dei, per Angelos (ut ait Divus Thomas) intelligit sacerdotes, qui in Scriptura *Angeli Dei* appellantur, quia ejus nuntij seu ministri sunt, ut patet ex illo Malachia 2. *Læta sacerdotis custodiunt scientiam, quoniam Angelus Domini exercituum est*. Quando verò Ambrosius supra relatus ait: *Qui servat castitatem, Angelus est: qui perdidit, diabolus*: non loquitur de Angelo & diabolo secundum naturam, sed secundum mores: & locum intendit, illum qui castitatem servat, Angelo similem esse. Unde ibidem subdit: *Ubi integritas, ubi castitas, ubi claritas Angelorum est, illic lita virginitas.*

E

Non incongruum quisquam putet, quod Angelis
 comparatur, cum solum se Christus ipse memo-
 ratur, dicens: Ego flos campi, & lilium convallium.
 Et sicut in caelestibus paradijs Angeli sicut
 & ceteri dorsales virgines lilia erunt. E contra im-
 mundus spiritus in Scriptura appellatur, & in locis humen-
 tibus & aquosis (quibus molles & coenosa vo-
 catur) significatur habitare dicitur, ut
 Gloffa annotavit in hac verba Job cap. 40. *Sub
 Gloffa dormit Behemot (Dæmonis figura) in secre-
 tis calami, & in locis humentibus.*

Quarto obijciunt: Res corporeæ non possunt
 agere in spiritibus. Sed aliqua res corporeæ agunt
 in Angelos. Ergo illi non sunt puri spiritus, sed
 habent aliqua corpora naturaliter sibi unita.
 Major videtur certa, Minor verò probatur va-
 rias exemplis in Scriptura contentis. In primis
 Angelus mali in inferno torquentur, & alli-
 gantur igne corporeo, ut constat ex illo Matth.
 25. *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui
 parati estis Diabolo & Angelis eius.* Item aliquibus
 rebus corporeis fugantur Dæmones: nam
 Tobias 6. dixit Raphaël ad Tobiam: *Si particu-
 lam cordis ejus (scilicet pisces fumus ejus extricat
 ante genus demoniorum, sive à viro, sive à muliere.
 Et i. Regum 16. ad melodiam citharæ David,
 spiritus malus recedebat à Saul: Ergo aliqua res
 corporeæ agunt in Angelos.*

Respondeo quòd licet res corporeæ non pos-
 sint agere in spiritibus, virtute propria, possunt
 tamen à Deo assumi ut instrumenta, & elevari
 ad contingendum contactu virtutis spirituale
 subiectum; ut patet in aqua Baptismi, quæ ele-
 vatur à Deo ad producendam gratiam in anima
 peccati. Cur ergo similiter spiritus, ab igne cor-
 poreo, ut dicitur virtutis & operationis instru-
 mento, torqueri, detineri, & alligari non pote-
 runt? *Cur (inquit Augustinus) non dicamus,
 quoniam miris, veris tamen modis, etiam spiritus in-
 corporeos posse pati corporalis ignis affici, si spiritus
 humanum, etiam ipsi profecto incorporei, & nunc po-
 terunt includi corporalis membris, & tunc pote-
 runt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari?
 Adhærent ergo spiritus Dæmonum, imò spiritus Dæ-
 mones, licet incorporei, corporeis ignibus cruciantur: non
 ut ignes ipsi, quibus adhærent, eorum juncturæ inspi-
 rantur, & animalia fiant, quæ consent spiritui &
 corpore, sed ut dixi, miris & ineffabilibus modis ad-
 hærentes, accipientes ex ignibus pœnam, non dantes igni
 vitam.*

Ad do quòd si hoc argumentum valeret, pro-
 baret etiam, quòd anima humana non esset sub-
 stantia spiritualis: quia quando separata est,
 igne inferni aut purgatorii cruciatur ac detine-
 tur. Vnde egregie Tertullianus de anima divi-
 nis epulonis loquens ait: *Dolet apud inferos anima
 corpusculam, & punitur in flamma, & cruciatur in
 lingua, & de dignis anime felicitatis, implorat auxi-
 lium oris.*

Ad do secundam instantiam similiter dicen-
 dum est, dæmones fugari rebus corporeis, vel
 phisice, ut ab instrumentis divinæ virtutis, vel
 moraliter, quatenus illæ sunt institutæ à Deo ad
 aliquid sacrum significandum. Unde incensio
 illa jecoris piscis apud Tobiam, non fugavit
 Dæmonem vi sua corporeâ, sed virtute divinâ,
 & propter mysterium quòd significabat: per il-
 lam enim figurabatur fervor orationis Tobie,
 & sacre conjugis ejus, vel mors Christi Domini,
 Tom. II.

A in cruce charitate consumpti; cuius virtute om-
 nia fugantur aut ligantur Dæmonia, ut docent
 Augustinus & alii Patres apud Serrarium quælibet
 3. in cap. 8. Tobie. Unde ibidem dicitur, quòd
 quando Tobias protulit partem jecoris, posuit-
 que eam super carbones vivos, Tunc Raphaël An-
 gelus apprehendit Dæmonium, & reliquit illud in de-
 sero superioris Ægypti.

Ad illud quòd additur de musica David, re-
 sponderetur quòd spiritus ille malus, canente Da-
 vid, & pulsante citharam, recedebat virtute di-
 vinâ, vel propter hymnos illos & psalmos quos
 canebat David, qui erant verba sacra, ad quo-
 rum deprecationem virtus divina fugabat Dæ-
 mones. Vel dicendum quòd musica illa concu-
 rebat indirectè ad hunc effectum, mitigando tri-
 stitiam Regis, & temperando humorem melan-
 cholicum, quo mediante Dæmon illum vexabat;
 aut excitando animam ejus ad divinum
 & celestium contemplationem. Id enim virtute
 musicæ fieri posse; & propter hoc ab Ecclesia
 institutum esse, quòd in omni cultu divino ali-
 quid consonantiæ musicæ adhibeatur, ut videli-
 cet animus hominis excitetur ad Deum, docet
 S. Thomas super Psalmum 32. explicans illum
 versum: *Constitemini Domino in cithara.*

Ad do quòd lyra illa Davidis erat figura
 Christi in cruce pendens: sicut enim in cithara
 chordæ, sic membra Christi super lignum crucis
 tendebantur, ut annotavit Augustinus, qui idcir-
 co Christum cruci affixum, *Misericordie lyræ*
 appellat; & docet per memoriam passionis ejus
 omnia fugari Dæmonia: unde lyra illa Davidi-
 ca, non solum ratione harmoniæ, sed etiam rati-
 one figuræ seu mysterii, virtutem habebat ex-
 pellendi spiritum malum è corpore Saul.

Obijcit ultimò Cajetanus, ubi supra: Omnes
 gradus viventium corporeorum esse conceden-
 dos, utpotè necessarios ad perfectionem & pul-
 chritudinem universi: Ergo sicut dantur vege-
 tantia sine sensu, & sentientia sine motu pro-
 gressivo, sic dæmi debent intelligentiæ sine sensu,
 cum solo motu progressivo, quales erunt An-
 geli præditi corporibus æreis: Ergo tales con-
 cedendi sunt.

Sed negatur Consequentia: Licet enim ad
 perfectionem universi requiratur ut in eo sint
 omnes gradus essendi possibiles, qui sunt tan-
 tum tres, scilicet esse, vivere, & intelligere, ut
 disputatione præcedenti ostendimus; non tam-
 en ut in eo sint omnes modi habendi tales
 gradus, ut ibidem declaravimus: intelligere
 autem sine sensu, cum solo motu progressivo,
 non constituit speciale gradum, sed tantum
 est quidam specialis modus habendi gradum
 intellectualem.

§. IV.

Corollarium ex dictis.

EX dictis colliges contra Alensem, D. Bona-
 venturam, & Richardum, Angelos non
 componi ex materia spirituali, quæ quantitati
 subiecta non sit. Ratio est, quia materia, quacun-
 que illa sit, recipiendo formam, illam contrahit
 & limitat ad esse individuale: substantia autem
 purè intellectualis (ut supra dicebamus) nata
 est recipere formas intelligibiles, cum quadam
 amplitudine & universalitate, & ut abstractas à
 conditionibus individuantibus; subindeque ma-
 teriam cujuscumque rationis excludit, etiam
 spiritualem.

R r

Addo

Adde quod implicat dari materiam purè spirituale. Nam ut dicitur S. Thomas opusc. 15. cap. 7. repugnat dari materiam, quæ ex se non sit pura potentia in ratione substantiæ, per exclusionem saltem omnis actus & perfectionis formalis; Sed materia purè spiritualis nequit esse pura potentia in ratione substantiæ: Ergo nec habere veram rationem materiæ. Major patet, Minor probatur. Materia spiritualis, si daretur, ex vi sui spiritualitatis, non solum supra materiam corpoream, sed etiam supra formas corporeas elevaretur; esset enim ordinis superioris ad illas: Ergo cum forma corporea sit actus & non pura potentia, materia spiritualis illam excedens esset etiam actus; imò magis haberet de actu, quam qualibet forma corporea: Atqui (subsumo) entitas actualior quilibet formâ corporeâ, nequit habere rationem puræ potentiæ, ut patet: Ergo materia purè spiritualis, nequit esse pura potentia, in ratione substantiæ.

25 Objicies primò: Augustinus 12. confess. dicit quod Deus fecit materiam communem visibilibus & invisibilibus: Invisibilia autem sunt substantiæ spirituales: Ergo substantiæ spirituales habent materiam: Non corpoream: Ergo spiritualem.

Respondeo ex D. Thoma quæst. unicâ de spiritualibus creaturis, art. 1. ad 4. D. Augustinum nomine materiæ visibilibus & invisibilibus, non intelligere materiam primam, sed informitatem, sive potentialitatem quandam, proportionaliter communem materiæ corporeæ & substantiæ spirituali; quatenus scilicet materia prima caret omni specie seu actu, Angelus verò prius est creatus quam converteretur ad Verbum, à quo illuminatur, atque aded in potentia intelligibili fuit productus.

27 Objicies secundò: Ubique reperitur aliqua forma, ibi debet reperiri materia illi proportionata, juxta commune illud axioma, actus & potentia sunt ejusdem generis: Sed in substantiis spiritualibus reperitur aliqua forma spiritualis & incorporea: Ergo etiam intra illud genus dari debet materia spiritualis.

Respondeo illud axioma solum verificari de actu receptibili, & dependente à materia, non autem de irreceptibili & independente à materia, qualis est substantia Angeli.

28 Objicies tertio: Si substantia Angeli esset omnis compositionis substantialis experta, esset omnino simplex: Sed hoc non est dicendum, cum simplicitas sit attributum soli Deo conveniens: Ergo nec illud.

Sed negatur sequela Majoris: quia summæ simplicitati non solum repugnat componi, sed etiam componere: licet autem in essentia Angeli nulla sit realis compositio, ipsa tamen cum existentia Angelum componit: existentia enim in omnibus rebus creatis, tam spiritualibus, quam corporeis, realiter distinguitur ab essentia, & per consequens realem cum ea compositionem facit, ut docet D. Thomas 2. contra Gent. cap. 52. & 53. & hic art. 2. ad 3. ubi ait: Licet in Angelo non sit compositio forme & materie, est tamen in eo actus & potentia: quod quidem manifestum potest esse ex consideratione rerum materialium, in quibus invenitur duplex compositio. Prima quidem forme & materie, ex quibus constituitur aliqua natura: natura autem sic composita, non est suum esse, sed esse est actus ejus.

29 Objicies ultimò: Compositio ex genere &

A differentia supponit compositionem ex materia & forma; cum genus sumatur à materia, & differentia à forma, ut variis in locis docet Aristoteles: Sed substantia Angeli, cum sit finita, & terminis essentia terminata, ex genere & differentia componitur: Ergo illa pariter constat ex materia & forma.

Respondeo Majorem veram esse in substantiis materialibus, non verò in spiritualibus. Nam ut ait D. Thomas hic art. 2. ad 1. In rebus materialibus aliud est quod determinat ad speciem generalem, scilicet forma, & aliud quod determinat, scilicet materia: unde ab alio sumitur genus, & ab alio differentia. Sed in rebus immaterialibus non est aliud determinans & determinatum, sed unaqueque earum secundum seipsam tenet determinatum eundem in entibus; & ideo genus & differentia in eis non accipitur secundum aliud & aliud, sed secundum unum & idem, que tamen differunt secundum considerationem nostram: inquantum enim intellectus noster considerat illam rem ut indeterminatam, accipitur in eis ratio generis, inquantum verò considerat ut determinatam, accipitur ratio differentia. Licet ergo in substantiis materialibus genus desumatur à materia, tanquam à prima radice, & differentia à forma: in spiritualibus tamen non est aliud principium generis & differentia, quam ipsa essentia, ut habet rationem determinabilis & determinativi, sive prout magis distat ab existentia, aut appropinquat ad ipsam, ut explicite solent nostri Thomistæ in Logica.

ARTICULUS II.

An multitudo Angelorum, numerum specierum materialium, & naturæ humanæ individuorum, excedat?

§. I.

Præmittuntur quæ apud omnes sunt certa.

DRIA ut certa supponimus, & aliud verissimum in controversiam. In primis certum est maximam ac proferus stupendam esse Angelorum multitudinem: Dei enim, summi Principis & potentissimi Imperatoris numerosam familiam, & copiosum exercitum esse docet; juxta illud Proverb. 14. In multitudine populi dignitas Regni, & in paucitate plebis ignominia Principis. Unde Daniel. 7. dicitur: Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Et Joannes in Apocalypsi ait: Et erat numerus eorum, quos non computavit, quia non potest computari, quibus verbis innumerabilis multitudo significatur, quam Latinus interpres ita expressit: Et erat numerus eorum millia millium: sic enim incertus numerus & propemodum infinitus exprimitur. Similiter Psal. 67. Propheta ait: Carrus Dei decem millibus multiplex. Ubi Hebraica vox מרובות quæ Chaldaus Paraphrastes, in plerisque Hebraeorum, ita intelligunt, ut Angelos significet: Vulgata versio multiplicem, scilicet Angelorum numerum, significare intellexit & expressit. Demum Job 25. dicitur: Nunquid est numerus militum ejus? Ubi militum nomine intelliguntur celestium virtutum exercitus, ut exponit D. Greg. 17. Moral. c. 9. subdit: In cognitione humane rationis, supernorum spirituum numerus non est: quæ quantà sit illa frequentia invisibilis exercitus, nescit.

Superiorum civium numerus infinitus & definitus exprimitur; ut qui Deo est numerabilis, esse hominibus innumerabilis demonstratur. Idem docet Ambrosius 7. in Lucam ad cap. 15. dicens innumerabiles esse greges Angelorum, Archangelorum, Dominationum &c. Item Cyrillus Hierosolymitanus catech. 15. ait: Ex loci magnitudine incolarum multitudo estimari solet. Est autem universa terra parva instar in caeli medio. Quibus verbis significat, quod sicut vastitas caeli Empyrei est pene incomprehensibilis, comparata ad terram, ita & Angelorum multitudo per comparationem ad res corporeas & materiales. Quia etiam comparatione utitur D. Thomas hic art. 3.

Hinc exclusa manet sententia aliquorum existimantium, eam esse rationem multitudinis hominum, ad Angelorum numerum, quae est minus ad nonaginta novem: quoniam id suadere parabola illa videtur hominis, qui centum oves habens, unam amisit, quam relictis nonaginta novem, quae situm abijt, & inventam humeris reportat: nam ovis illa unica, humana esse natura vulgo creditur, Angeli verò reliqua. Ita Hilarius in Matth. Can. 18. ubi sic ait: Ovis una, homo intelligendus est; & sub homine uno universitas sentienda est, sed in unius Ade errore, omne hominum genus aberravit. Ergo nonaginta novem non errantes, multitudo Angelorum caelestium opinanda est; quibus in caelo est laetitia, & cura salutis humana. Et Ambrosius lib. 7. in Lucam: Dives igitur pastor, invenit, cuius omnes nos centesima portio sumus, habet Angelorum, habet Archangelorum, Dominacionum, Potestatum, Thronorum, aliorumque innumerabiles greges, quos in montibus dereliquit: qui quoniam sunt rationabiles, non immerito hominum redemptione latantur. Demum Gregorius Nyssenus lib. 11. cont. Eunomium: Idei qui omnem creaturam rationalem pascit, relictus in caelestis non errante, ac supermundano grege, ad errantem ovem, nostram videlicet naturam, praenore hominum recedit. Est enim multitudine, minimaque portio natura humana, si cum universo comparatur; quae sola, ut est in parabola rationalis centum, per multam aberravit. Ex dictis, inquam, explicita & confutata manet haec sententia, tum quia Scriptura locis adductis innumerabilem prope docet esse Angelorum multitudinem: tum etiam, quia comparatio illa quae D. Cyrillus, & S. Thomas utuntur, indicat multo maiorem esse Angelorum copiam, quam ut eam proportionem ad homines habeat, quae est nonaginta novem ad unum: longè enim excessu maiore, terra superatur à caelo empyreo, quam unitas à centenario. Nec testimonia Patrum quae adduximus, huic favent sententiae, nam iis solum indicatur summus amor quo Deus naturam humanam in mysterio Incarnationis profecutus est, et quod tale mysterium, non in bonum & gloriam Angelorum, sed in salutem & redemptionem hominum, ordinaverit. De quo fuse in Tractatu de Incarnatione.

Secundò, certum & indubitatum est apud omnes, Angelorum multitudinem, etiam maxima ac pene innumerabilis sit, non esse tamen infinitam: quod multis argumentis probat Guillelmus Parisiensis Episcopus. Et inter articulos Parisiis damnatos à Stephano Episcopo, recensetur ille: Item quod substantia separata, sunt in anima infinitae: infinitas enim non est impossibilis, nisi in rebus materialibus.

Tertio ut certum supponimus, quod licet

A maxima & stupenda sit Angelorum multitudo, non tamen probabile aut credibile est, illam esse tantam, quod numerum omnium individuum huius universi excedat, ut Lyranus & quidam alii existimant. Quis enim crederet eos esse plures omnibus maris arenis, & aëris atomis, & arborum foliis, quae fuerunt, sunt, & erunt. Addamus muscas, culices, pulices, vermes, formicas, haleces, cum ceteris fluviorum marisque piscibus; grana tritici, hordei, avenae, milij, & aliorum leguminum, quorum innumera prope modum est multitudo. Certè licet absolute non repugnet tantam, imò & maiorem dari Angelorum multitudinem; cum potentia Dei infinita sit, & nullo finito numero exhauriri possit; hoc tamen ordini ejus Sapientiae & Providentiae non videtur conveniens, ut infra patebit. Unde solum restat dubium, an tanta sit Angelorum multitudo, ut saltem omnes species rerum corruptibilium, & omnia naturae humanae individua adaequet, vel excedat?

§. II

Duplici conclusione difficultas resolvitur.

Dico primò, Angelorum multitudinem numerum specierum materialium excedere. Ita colligitur ex Dionysio de caelesti Hierarch. cap. 14. ubi ait (referente D. Thomà hic art. 3.) Multi sunt beati exercitus supernarum mentium, infirmam & confictam excedentes nostrorum materialium numerorum commensurationem. Quae verba de excessu multitudinis Angelorum supra omnia huius universi individua non posse intelligi constat ex dictis in secunda suppositione; Ergo Dionysius saltem intendit Angelorum multitudinem numerum specierum materialium excedere.

Nec valet quod ait Vazquez hic disp. 180. cap. 2. Dionysium non loqui de numero, ut ita dicam, numerato, sed numerante; id est illum non velle, quod Angelorum multitudo superet numerum specierum materialium & corruptibilium; quae sunt res numeratae, sed solum quod tanta sit, ut ad eam colligendam non satis valeant notae numeratae, seu termini quibus ad numerandum homines uti solent.

Non valet, inquam, haec responsio: Quia numeri numerantes non sunt materiales, sed intelligibiles: Atqui Dionysius loquitur de numeris materialibus, ut patet ex verbis allegatis: Ergo non loquitur de numeris numerantibus, sed numeratis, seu de ipsis speciebus rerum materialium & corruptibilium, quae sunt res numeratae. Et ita hunc locum Dionysii intellexit D. Thomas quaest. 6. de potentia art. 6. ubi ait: Substantia incorporea, ut dicit Dionysius 14. cap. caelestis Hierarchiae, omnem multitudinem specierum materialium transcendunt. Et 2. contra Gent. cap. 92. ratione 5. Dionysius (inquit) 14. cap. caelestis Hierarchiae docet quod numerus substantiarum separatarum excedit omnem materialem multitudinem. Non ergo loquitur Dionysius de numero intelligibili & numerante, ut dicit Vazquez, sed de materiali & numerato, seu de ipsis rerum materialium speciebus, ut ait S. Thomas.

Eandem veritatem demonstrat idem S. Doctor, loco proximè citato, variis rationibus, quarum elegantissima haec est. Ordo (inquit) universi exigere videtur, ut id quod est in rebus no-

vilis, excedat quantitate vel numero ignobiliora. Ignobiliora enim videntur esse propter nobiliora: unde oportet quod nobiliora, quasi propter se existentia, multiplicentur quantum possibile est; & ideo videmus quoddam corpora incorruptibilia, scilicet celestia, tantam excedunt corporalia, scilicet elementaria, ut hec quasi non habeant notabilem quantitatem in comparatione ad illa. Sicut autem celestia corpora digniora sunt elementaribus, ut incorruptibilia corruptibilibus; ita substantie intellectuales omnibus corporibus, ut immobile & immateriale mobili & materiali. Excedunt igitur in numero intellectuales substantie separatae, omnium rerum materialium multitudinem.

35 Circa quem discursum (quo etiam utitur hic art. 3.) duo esse observanda monet Ferrariensis in expositione illius capituli, ubi ait: *Circa excessum nobiliorum supra ignobiliora, intelligendum est primum, quod S. Thomas facit comparationem inter ea quae per se pertinent ad perfectionem universi, ut dicitur de veritate quaest. 5. art. 3. Hac autem sunt quae habent perpetuitatem, ut substantia intellectuales, corpora celestia, & species rerum corruptibilium, non autem talium specierum individua: ideo propositio S. Thomae missis est intelligenda: quanto enim aliquid istorum quae perpetuitatem habent est nobilior, tanto excedit quantitate vel numero ignobiliora. Intelligendum secundum, quod nobilitas istorum dupliciter potest considerari: uno modo secundum gradus specificos tantum, ut scilicet illud dicatur nobilior, quod nobiliori differentia specificam constituit: alio modo secundum gradum ordinis rerum in universo, qui attenditur secundum diversos modos essendi; ut scilicet dicatur perfectius in rebus, quod ad superiorem & perfectiorem ordinem in universo pertinet. Cum ergo dicatur nobiliora in rebus oportere excedere numero vel quantitate ignobiliora, intelligendum est non de nobilioribus secundum gradum specificum tantum, sed de nobilioribus secundum ordinem & modum essendi, scilicet de his quae ad superiorem modum essendi pertinent. Unde tollitur instantia quae fieri posset de auro, argento, lapidibus pretiosis, balsamo, & huiusmodi; quae quidem sunt multis aliis corporibus nobiliora, & tamen neque magnitudine, neque multitudine alia excedunt: constat enim quod de istis non intelligitur propositio S. Thomae, quia non sunt superioris ordinis in universo, quam alia corruptibilia, cum & ipsa de ordine corruptibilium sint, licet sint nobiliora secundum gradum specificum.*

36 Dices, Multitudo animalium, aut etiam plantarum, incomparabiliter superat multitudinem omnium hominum; & tamen homines sunt incomparabiliter perfectiores animalibus & plantis, non solum quoad gradum specificum, sed etiam quantum ad modum essendi; cum illi secundum animam immortales sint & incorruptibiles: Ergo non est verum, quod Deus ea quae sunt perfectiora, quantum ad gradum, seu quae superiorem & perfectiorem ordinem in universo obtinent, in majori multitudine creaverit, quam minus perfecta, seu ad inferiorem gradum pertinentia.

37 Huic instantiae patet responsio ex jam dictis: Nam distinguendum est Antecedens, & concedendum de multitudine numerica animalium & plantarum; negandum vero de multitudine specifica: animae enim rationales, quae sunt, vel erunt, in multitudine excedunt species omnium animalium & plantarum, licet eorum individua non superent: ratio autem D. Thomae (ut ex

A Ferrariensi annotavimus) procedit de excessu multitudinis substantiarum intellectualium supra species, non vero supra individua rerum materialium & corruptibilium, ut aperte declarat S. Doctor in eodem capite ratione 4. his verbis: *Non videntur igitur esse minorum multitudinis formae quae sunt extra materiam, quae dicuntur substantias separatas, quam SINT SPECIES materialium rerum.*

Aliam egregiam huius multiplicationis seu excessus ibidem proponit rationem, petitam ex eo quod genus intelligibile suapte natura videatur magis multiplicabile, quam corporeum: siquidem numeri, dimensiones, figure, proportionales, corporum raritas, motum velocitas, in ipsis corporibus semper terminata sunt; in mente autem nullos certos fines habent, sed in immensum protenduntur.

Præterea demonstrari potest conclusio ex doctrina quam tradit infra quaest. 113. art. 2. ubi docet cuiuslibet rerum materialium generi, & cuiuslibet ipsarum speciei, imò & cuiuslibet individuo naturae humanae, ratione perpetuitatis quae gaudent, proprium & determinatum Angelum in custodiam assignari: ex hoc enim evidenter sequitur, Angelos multitudine specierum rerum materialium & corruptibilium incomparabiliter excedere.

Dico secundum, probabile videri, Angelos esse multo plures quam homines.

Probat: quia iuxta communem sententiam Patrum & Theologorum, ex una tantum Hierarchia designantur custodes hominum, & cuiuslibet hominum, suum proprium habet custodem, qui alterius hominis custos nec erit, nec fuit: Ergo hæc sola Hierarchia ad minus æquat numerum hominum: Ergo hi excedunt numero ab Angelis, ratione aliarum Hierarchiarum; exceptis etiam demonibus, quos in numerum Angelorum computamus in presentia.

Confirmatur ex revelatione S. Birgittæ, cui à B. Virgine dicitur significatum, pro quolibet homine plures decem Angelos reperiri: ut refert Dionysius Carthusianus in cap. 14. Dionysii Areopagitæ, de cœlesti Hierarchia.

ARTICULUS III.

An sint, vel esse possent plures Angeli in eadem specie?

§. I.

Præmittitur quod apud omnes est certum, & reseruntur sententiae.

E Suppono tanquam certum, contra quosdam antiquos Theologos, in natura Angeli posse reperiri, & de facto dari diversitatem specificam; & per consequens omnes Angelos solummodo non esse diversos.

Prima pars huius suppositionis videtur omnino certa: Deus enim est infinitus in ratione substantiæ spiritualis, quemadmodum in omni alia perfectione: Ergo in tali ratione est infinita varietate participabilis, & imitabilis; & per consequens ab una specie creata intellectualis substantiæ exhaustiri seu adæquate participari nequit.

Contine

Confirmatur: Incredibile est in gradu vegetandi tot reperiri arbores & plantas, inter se specie diversitas, totque genera animalium in gradu sentendi; & in gradu omnium supremo ac nobilissimo, nempe intellectuali, nullam dari posse diversitatem specificam. Ex quo probatur manere secunda pars: si enim diversitas specifica Angelorum possibilis sit; cum illa ad universi pulchritudinem multum conducatur, credibile non est, Deum qui tantam varietatem specierum materialium mundum corporeum exoravit, unam tantum Angelorum speciem in mundo spirituali & intellectuali voluisse producere.

Adde quod Angeli receperunt gratiam, juxta capacitatem naturalium: Ergo cum tanta sit in illis diversitas in gratia, & in officiis, negari non potest, aliquos saltem esse specie seu naturam diversos. Unde solum dubitari potest, an tanta sit inter Angelos natura diversitas, ut pulli denentur, imo nec dari possint, solo numero intra eandem speciem differentes.

In cuius dubii resolutione duplex est celebris sententia. Prima asserit inter Angelos creatos reperiri multos ejusdem speciei. Ita Scotus, Suarez, Vazquez, & alii Recentiores communiter. Secunda, que est D. Thomae, Discipulorum ejus, Egidii Romani, Granadi, & aliorum, docet omnes Angelos ita differre specie, ut reputet illos solo numero intra eandem speciem multiplicari.

§. II.

Statuitur prima conclusio.

Dico ergo primo, omnes Angelos de facto distinguuntur inter se specie.

Probatum primo ex Dionysio, qui 7. cap. de celesti Hierarchia ait: Enuntiant sanctorum voluminum traditiones, superiores substantias esse gradum inter se celsitudine differentes. Atqui (sublimo) differentia gradualis ad minus significat diversitatem specificam; plura enim individua solo numero differentia, non differunt inter se diversis gradibus, seu graduum celsitudine: Ergo ex Dionysio omnes Angeli de facto inter se specie distinguuntur.

Id etiam suaderi potest variis rationibus, adductis a D. Thoma 2. contra Gent. cap. 93. Prima est: Quaecumque sunt idem specie, differentia autem numero, habent materiam: differentia enim que ex forma procedit, inducit diversitatem speciei: que autem ex materia, inducit diversitatem secundum numerum. Substantie autem separate non habent materiam, neque que sit pars earum, neque cui uniatur ut forma: impossibile est igitur quod sint plures unius speciei. Hec ratio magis urgebitur in conclusione sequenti, ubi ostendemus diversitatem numericam in substantiis non posse aliunde sumi, quam ex materia, vel ex ordine essentiali; & per consequens implicare contradictionem, quod substantia omnino a materia separate, & nullum ad eam ordinem dicentes, solo numero intra eandem speciem multiplicentur.

Secunda ratio D. Thomae sic procedat: Ad hoc sunt plura individua in una specie in rebus corruptibilibus, ut natura speciei, que non potest perpetuo conservari in uno individuo, conservetur in pluribus; sic de etiam in corporibus incorruptibilibus non est nisi unum individuum in una specie: substantia autem se-

A parata natura potest conservari in uno individuo, ed quod sunt incorruptibiles, ut supra ostensum est: Non igitur oportet in illis substantiis esse plura individua ejusdem speciei.

Dices: Anima rationalis est incorruptibilis, & tamen multiplicatur numero intra eandem speciem, cum omnes anime rationales sint ejusdem speciei anime: Ergo ex eo quod Angeli sint incorruptibiles, non recte inferitur eos non multiplicari intra eandem speciem.

Sed contra: Licet anima rationalis sit in se incorruptibilis, hoc ipso tamen quod est forma corporis, subindeque quid in se incompletum, debet ad multiplicationem ipsius corporis numericè multiplicari. Angelus autem non est forma corporis, sed per se subsistens & completa: unde cum Deus nihil faciat frustra, & ad conservationem naturam incorruptibilis non sit necessaria individuum pluralitas, recte inferitur S. Thomas non oportere in substantiis separatis esse plura individua ejusdem speciei.

Dices rursus: Multiplicitatem individuum intra eandem speciem, non solum requiri ad conservationem speciei, sed etiam ad perfectionem & pulchritudinem universi, que consistit non solum in specierum varietate, sed etiam in aliqua individuum ejusdem speciei similitudine.

Sed hanc responsionem ibidem impugnat S. Doctor num. 4. subdens: id quod est speciei in unoquoque, dignius est eo quod est individuationis principium, prater rationem speciei existens. Multiplicatio igitur specierum plus addit nobilitatis & perfectionis universo, quam multiplicatio individuum in una specie: perfectio autem universi maxime consistat in substantiis separatis: magis igitur competit ad perfectionem universi, quod sint plures secundum speciem diverse, quam quod sint multa secundum numerum in eadem specie.

Confirmatur ex eodem Angelico Præceptore quæ sit unica de spirit. creat. art. 2. ubi sic dicitur: Bonum universi est ordo partium illius, sicut ordo partium exercitus est bonum exercitus: unde Apostolus dicit ad Roman. 13. que a Deo sunt, ordinata sunt. Ordo autem perfectus invenitur in his que specie differunt, quam inter illa que numero solum distinguuntur: eo quod in omnibus individuis unius speciei non est ordo nisi secundum accidens: conveniunt enim in natura, & differunt secundum principia individuantia, & diversa accideantia, que per accidens se habent ad naturam speciei: que autem specie differunt, ordinem habent per se, & secundum essentialia principia; invenitur enim in speciebus rerum una abundare super aliam, sicut & in speciebus numerorum, ut dicitur in 8. metaph. Ergo tantum abest, quod perfectio universi requiratur pluralitatem numericam Angelorum intra eandem speciem, quin potius bono & pulchritudini universi illa repugnare videatur.

Confirmatur amplius: Universum in tres præcipuas partes dividitur, in infimam scilicet, que continet generabilia & corruptibilia; mediam, continentem sphaeras cœlestes; & supremam, que Angelos complectitur: Si ergo corpora, cœlestia (que sunt media universi pars) careant ordine per accidens, & nulla in eis reperitur multitudo individuum intra eandem speciem; a fortiori universi perfectio & pulchritudo requirit, quod in suprema parte, nempe in natura Angelica, sit purus ordo per se, non admixtus ordini per accidens;

& per consequens sola diversitas specifica, nullaque individuum pluralitas intra eandem speciem. Unde D. Thomas caput 93. citatum libri 2. contra Gentes sic concludit: *Substantia separate sunt perfectiores, quam corpora celestia: sed in corporibus celestibus, propter eorum perfectionem, non invenitur nisi unum individuum unius speciei; tum quia unumquodque eorum constat ex tota materia sua speciei; tum etiam quia in uno individuo est perfecte virtus speciei, ad complendum illud in universo, ad quod sua species ordinatur; sicut precipue patet in Sole & Luna: multo igitur magis in substantiis separatis non invenitur nisi unum individuum in una specie.*

50 Dices: Stellæ sunt corpora celestia: At illæ non differunt specie inter se, nec à cælo in quo existunt: Ergo falsum est id quod ait D. Thomas, quod scilicet, in corporibus celestibus, propter eorum perfectionem, non invenitur nisi unum individuum unius speciei.

Respondeo concessâ Majori, negando Minorem: cum enim, juxta probabiliorē sententiam, stellæ non sint continuæ, sed tantum contiguæ cum cælo, specie inter se, & à cælo in quo sunt, distinguuntur; sicut omnes cæli distinguuntur specie ab invicē, ut docet D. Thomas loco citato, & in questione de spirit. creat. art. 8. Ad do in alia etiam opinione, quæ docet stellas esse non solum contiguas cum cælo in quo sunt, sed etiam continuas, & partes crassiores illius, dicitur D. Thomæ verificari: nam juxta hanc sententiam stellæ non constituunt individuum, totaliter & adæquatè à cælo distinctam, sed sunt idem individuum cum cælo in quo existunt; sicut diversæ partes corporis humani, unicum cum illo individuum totale constituunt.

S. III.

Solvuntur objectiones.

51 Contra istam conclusionem objiciunt in primis Adversarij quædam SS. Patrum testimonia, quibus videntur docere Angelos esse ejusdem naturæ & speciei. Athanasius enim qu. 8. ad Antiochum docet, quod eadem est essentia Angelorum, sicut una est essentia hominum. Et Anselmus lib. 2. Cor Deus homo cap. 21. Omnes Angeli (inquit) sunt unius naturæ. Idem docet Basilium lib. 3. contra Eunomium.

52 Sed faciliè respondetur, illos SS. Patres, nomine essentia, naturæ, vel speciei, intelligere speciem subalternam, & essentiam genericè communem, nempe gradum intellectualitatis completæ, in quo omnes Angeli univoce conveniunt. Vel etiam dici potest cum S. Thoma questione citatâ de spirit. creat. art. 8. ad 1. eos loqui de Angelis, non secundum quod considerantur in esse naturali, sed prout ordinantur ad beatitudinem: nam sic omnes Angeli sunt ejusdem rationis: quia omnes nati sunt uno modo pervenire ad beatitudinem, vel ab ea deficere, scilicet immobiliter & irreparabiliter, statimque post primam electionem. Ad hæc testimonia militare contra Adversariorum sententiam, & ab illis exponi debere: licet enim illi negent omnes Angelos esse specie diversos, existimant tamen in natura Angelica dari aliquam diversitatem specificam: cum tamen SS. Patres relati dicant omnes Angelos esse unius essentia & naturæ.

53 Objicies secundò: omnes animæ rationales sunt ejusdem speciei: Ergo & omnes Angeli. Consequenter videtur bona ex paritate rationis: sicut enim animæ rationales in gradu ratio-

nalitatis, ita & omnes Angeli in gradu puræ intellectualitatis conveniunt.

Sed nego consequentiam & paritatem: duplex enim reperitur ratio discriminis. Prima est, quia inter latitudinem animæ rationalis non potest esse magis & minus, eò quod omnes intelligant per eandem speciem, nempe per species à sensibus acceptas, & à phantasmatibus abstractas: At verò intra gradum naturæ puræ intellectualis, sunt diversi modi intelligendi per species magis aut minus universales, ut infra patebit. Secunda differentia est, quia anima rationalis individuatur per ordinem ad materiam, quod non potest convenire Angelo, cum sit substantia intellectualis completa, nullum dicens ordinem ad materiam.

Objicies tertio: Sicut inferiora elementa sunt ornata plantis & animalibus, & cælum sidereum stellis: ita etiam cælum Empyreum ornatum est Angelis: Sed in plantis & animalibus conveniuntur multa ejusdem speciei, similiter etiam videtur quod omnes stellæ sint unius speciei, quia communicant in una forma nobilissima, quæ est lux: Ergo videtur pari ratione, quod vel omnes Angeli, vel aliqui conveniant in una specie.

Respondeo cum D. Thoma loco citato de spirit. creat. in resp. ad 12. quod ornamenta terræ & aquæ, quia corruptibilia sunt, & ad infimum universi partem pertinent, in qua reperitur ordo per accidens, admixtus ordini per se, id eò requirunt multitudinem individuum in eadem specie: sicut vera ornamenta cæli Empyreici, aut sidereis; quia illa incorruptibilia sunt, & ad mediam & supremam universi partem, quæ utilitè ostendimus caret ordine per accidens, pertinent. Unde falsum est, quod omnes stellæ sint ejusdem speciei, imò omnes specie inter se differunt, sicut Luna & Sol. Nec obstat quod illæ in eadem lucis forma communicent: lux enim, ut ibidem ait S. Doctor, non est forma substantialis earum, cum sit qualitas per se sensibilis; quod de nulla forma substantiali dici potest. Addit etiam non esse lucem ejusdem rationis in omnibus stellis, aut corporibus celestibus: Quod patet inquit ex eo quod diversorum corporum superiorum radij diversi habent effectus.

Objicies quartò: Inter Angelos est perfecta amicitia & societas: Sed ad perfectionem amicitia & dilectionis, requiritur similitudo in natura, juxta illud Eccles. 13. Omne animal diligit sui simile: item perfecta societas & consortium non potest reperiri nisi inter supposita ejusdem naturæ; unde D. Thomas supra quæst. 3. art. 3. ad 1. sic ait: *Licet Angeli & anime sanctæ semper sint cum Deo, tamen si non esset pluralitas personarum in Divinis, sequeretur quod Deus esset solus vel solitaris: quod enim tollitur solitudo per associationem aliquid quod est extraneæ naturæ: dicitur enim aliquis solus esse in horto, quamvis sint ibi multe plantæ & animalia.* Ergo inter Angelos reperitur similitudo in natura seu specie, & per consequens omnes non sunt diversæ speciei.

Respondeo ad perfectam amicitiam & societatem non requiri similitudinem in specie æterna, sed sufficere convenientiam in specie subalternâ, seu in gradu intellectualitatis, & in modo operandi. Nam charitas quæ Deum diligit, est vera amicitia cum Deo, & perfecta cum illo societas, juxta illud 1. Joan. 1. Societas nostra sit cum Patre, & Filio ejus Jesu Christo & tamen

& tamen Deus & creaturæ intellectuales distinguuntur pluraquam specie, & ne quidem in genere conveniunt. Licet ergo omnes Angeli sint specie inter se diversi, quia tamen in gradu intellectuality, & in eodem modo operandi in ordine ad convictum politicum conveniunt, omnesque ad eundem finem beatitudinis ordinantur perfecta amicitia, politia, ac societas inter illos reperitur; & similiter inter animas beatas & Angelos, quaravis in omnium sententia, animas rationales ab Angelis specie differant. Adde D. Thomas loco citato de spirit. creat. in solut. ad 5. *Quod cum affectio sequatur cognitionem, quanto cognitio est universalior, tanto affectio eam sequens magis respicit commune bonum, & quanto cognitio est magis particularis, tanto affectio ipsam sequens, magis respicit privatum bonum; unde & in nobis privatum a dilectio, ex cognitione sensitiva oritur; dilectio vero communis & absoluti boni, ex cognitione intellectiva.* Quia ergo Angeli quando sunt alii, tunc tantum habent scientiam magis universalem, ut Dionysius dicit 12. cap. *Angelice hierarchie, idem eorum dilectio maxime respicit commune bonum. Magis ergo distinguuntur se motum, si specie differant, quod magis pertinet ad perfectionem universalem, ut ostensum est, quam si in specie convenirent, quod pertinet ad bonum privatum unius speciei.*

Obijcies ultimò: Si in qualibet specie non essent plures Angeli, sequeretur quòd plures Angelorum species totaliter damnarentur, quòd divina pietati repugnare videretur. Sed facile respondetur, quòd licet non est inconveniens, quòd tota aliqua species integrè beatificetur in quolibet Angelo beatitudinem obtinente: ita non debet reputari inconveniens, quòd tota aliqua species damnetur; recompenatur enim integra damnatio aliquarum specierum, integrè aliarum beatificatione.

§. IV.

Secunda conclusio stabilitur.

¶ Dico secundo, etiam de potentia Dei absoluta, non posse Angelos intra eandem speciem multiplicari,

Hæc conclusio est expressa sententia D. Thomae hic art. 4. ubi sic dicitur: *Quidam dixerunt quòd omnes Angeli sunt unius speciei. Sed hoc est impossibile: ea enim que conveniunt specie & differunt numero, conveniunt in forma, sed distinguuntur in materia: ergo Angeli non sunt compositi ex materia & forma, ut dictum est supra, sequitur quòd impossibile est esse duos Angelos unius speciei: sicut etiam impossibile est quòd essent plures albedines separate, aut plures humanitates, cum albedines non sint plures, nisi secundum quòd sunt in pluribus substantiis. Et infra capit. 7. art. 7. improbens sententiam Origenis, docentis Angelos, & animas humanas, esse unius speciei, dicit formaliter: *Non potest intelligi quòd aliqua forma separata sit nisi una unius speciei: quòd autem intelligi nequit, repugnat, & non potest de absoluta Dei potentia fieri.* Item in questione de spirit. creat. art. 8. ait: *Si Angelus est forma simplex, abstracta a materia, impossibile est eam fingere quòd sint plures Angeli unius speciei.* Quibus verbis hanc fundamentalem nostram conclusionem innuat rationem: Repugnat quòd forma simplex, & a materia tam actu quam aptitudine separata, seu quæ nullum dicit ordinem ad materiam, solo numero multiplicetur: Sed talis est natura Angelica: Ergo repugnat illam intra eandem speciem solo numero multiplicari. Minor patet ex dictis art. 1. major verò, quam*

A negant Adversarij, multipliciter ostenditur. Primo ex Aristotele 12. Metaph. cap. 8. text. 49. dicente: *Quæcumque numero sunt multa, ea materiam habent.*

Neque valet solutio Scoti, dicentis Philosophum nomine materiæ non intelligere materiam primam, sed hæc ceitatem: seu differentiam individualè; quæ quia se habet materialiter respectu essentia, materia totius appellari potest, ad distinctionem materiæ primæ, quæ materia partis dicitur, eò quòd una cum forma totum componat. Non valet, inquam, hæc responsio: tum quia Aristoteles ibi docet primum motorem esse incorporeum & spiritualem, & carere materiâ; ac subinde ibi loquitur de materia, ex cuius carentia Deus redditur spiritualis & incorporeus, quæque non est hæc ceitas, seu differentia individualis, sed materia prima, ut patet: tum etiam, quia ibi Philosophus probat primum motorem esse unicum numero, & non plures, ex eo quòd careat materiâ: si autem nomine materiæ hæc ceitatem, seu differentiam individualè intelligeret, nihil probaret: quia dici posset plures primos motores habere plures hæc ceitates, seu differentias individuales, quamvis materiâ careant, imò ejs discursus esset omnino nugatorius, meraque petitio principij: sensus enim esset, idè primum motorem esse unum, & non plures, quia non habet plures hæc ceitates, seu differentias individuales: Sed hoc ipsum est probandù, quia de hoc est difficultas, quare scilicet non sint in Deo plures differentia individuales: Ergo peteret principium, & non probaret intentum. Ergo Philosophus ibi loquitur de materia prima, non verò de hæc ceitate, seu differentia individuali.

Secundò probatur Major exemplo quo utitur Divus Thomas hic articulo 4. scilicet albedinis, quæ si esset ab omni subiecto, tam actu, quam aptitudine, separata, repugnet illi in plura individua dividi. *Cum albedines, inquit, non sint plures, nisi secundum quòd sunt in pluribus substantiis.*

Tertiò eadem Major ratione suadet. Illi formæ repugnat dividi in plura individua, cui repugnat diversimodè participari: Atqui formæ irreceptibili in materia & subiecto, repugnat diversimodè participari: Ergo & in plura individua dividi. Major est certa: cum enim omnia individua unius speciei a omni conveniant in perfectione intrinseca & essentiali suæ speciei, solumque differant in diversis modis substantialibus habendi eam, illi formæ repugnat habere plura individua, cui repugnat diversimodè haberi, sive participari à pluribus individuis. Minor verò probatur. Illi formæ repugnat diversimodè participari, cui repugnat limitato sive inadæquato modo communicari: Sed formæ irreceptibili in materia & subiecto, repugnat limitato modo communicari: Ergo diversimodè participari. Major est certa: ut enim aliqua forma diversimodè participetur, necesse est quòd modi, quibus participabilis est, sint finiti & limitati; alioquin non essent distincti & inæquales, subindeque falsum esset quòd forma diversimodè & inæqualiter participaretur. Minor verò probatur. Illi formæ repugnat inadæquato & limitato modo participari, cui repugnat illud omne à quo potest provenire quòd limitato modo participetur: cum enim unumquodque limitetur per suum oppositum, puta actus seu forma specifica per potentiam,

62 tentiam, five materiam, vel subiectum, ut alicui A formæ non repugnet inadæquato & limitato modo participari, necesse est quod ipsi non repugnet illud unde potest provenire limitatio & inadæquatio participationis illius, scilicet materia aliqua five subiectum: Atqui formæ irreceptibili in materia & subiecto, repugnat illud omne à quo potest provenire quod modo limitato & inadæquato participetur, ut ex ipsis terminis constat: Ergo illi repugnat inadæquato & limitato modo participari.

63 Confirmatur & magis illustratur hæc ratio. Substantiæ simplices, & à materia omnino separata, sunt infinitæ secundum quid, & intra propriam speciem: quia carent limitativo illius, scilicet materia, quæ habet limitare formam, sicut subiectum limitat accidentia, ut docet Sanctus Thomas hic articulo 2. ad 4. his verbis: *Substantiæ immateriales creatæ sunt finitæ secundum suum esse; sed infinitæ secundum quod eorum forma non sunt receptæ in alio: sicut si diceremus albedinem, separatam existentem, esse infinitam secundum rationem albedinis, quia non contrahitur ad aliquod subiectum: Sed quod intra aliquam speciem est infinitum, non potest intra illam multiplicari; sicut quod est infinitum simpliciter, non potest esse nisi unum, ut idem Sanctus Doctor declarat supra questione 1. articulo 3. ubi unitatem Dei ex eius infinitate demonstrat: Ergo forma simplex, & à materia omnino separata, solo numero multiplicari non potest.*

Confirmatur amplius: Ideo infinitum simpliciter non potest esse nisi unum, quia totam entis perfectionem continet, ut docet Divus Thomas ubi supra: Sed forma intra aliquam speciem infinita, totam illius perfectionem continet: Ergo intra illam multiplicari non potest.

64 Responder Suarez lib. 1. de Angelis cap. 15. formam abstractam, & intra aliquam speciem infinitam, omnem ejus perfectionem essentialem continere, non tamen totam ejus perfectionem entitativam; quia illa abstractio & infinitas non impediunt quod talis forma sit individua: omnis autem natura creata individua, addit aliquid secundum rationem ipsi speciei, quod non est de essentia ejus. Sed hæc responsio impugnetur infra: ostendemus enim singularitatem in formis seu substantiis separatis nihil superaddere speciei, easque per eandem omnino rationem constitui in esse specifico & individua: li; & per consequens omnem speciei perfectionem, tam entitativam, quam essentialem continere.

65 Denique principalis Major ratione fundamentali probatur. Materia, vel ordo ad illam, est id à quo tanquam à prima radice unitas & distinctio numerica desumuntur: Ergo forma quæ caret omni materia, & ordine ad illam, non potest solo numero multiplicari. Consequentia patet, Antecedens probatur. Unitas enim & distinctio numerica nequeunt à forma ut à prima radice procedere, e, eod quod omnis unitas aut distinctio proveniens à forma, formalis sit, & consequenter specifica ac essentialis. Distinctio etiam numerica, seu individualis, non potest sumi ab existentia; cum existentia naturam individuum supponat (natura enim communis non est immediata & per se ipsam capax existentie) nec etiam à subsistentia, ob eandem rationem; unde humanitas Christi, ut individua, fuit præsupposita assumptioni: nec denique potest eadem distinctio

numerica, cum sit intrinseca & substantialis (sic ceter enim duo individua non distinguuntur essentialiter, distinguuntur tamen intrinsece, & substantialiter) ab accidentibus provenire: Ergo solum potest à materia, vel ex ordine ad illam, ut à prima radice desumi.

Respondet Suarez ubi supra, res carentes materiâ distingui numericè, per proprias entitates. Sed hæc responsio frivola est: nam licet duo individua per proprias entitates numericè distinguantur, debet tamen in illis assignari principium aliquod radicale, unde distinctio illa numerica desumatur; quia quilibet gradus metaphysicus debet fundari in entitate physica, & ab illa ut tali tanquam à prima radice desumi: unde Philosophi docent in rebus corporeis genus sumi à materia, & differentiam à forma; in spiritualibus vero illud sumi à tota essentia ut determinabili: istam verò ab eadem ut determinativa, ut supra art. 1. §. ultimo ex Divo Thoma declaravimus. Cum ergo in forma simplici, & à materia tam aptitudine quam actu separata, nihil possit assignari, à quo ut à prima radice distinctio numerica proveniat, sequitur illam non posse intra eandem speciem solo numero multiplicari. Dixit autem, *tam aptitudine, quam actu*: quia ad distinctionem numericam alicujus formæ sufficit quod sit apta informare materiam, unde accidentia Eucharistica, à subiecto separata, solo numero distinguuntur à pluribus aliis, quia dicuntur habitudinem ad aliquod speciale subiectum à quo divinitus separata sunt. Similiter anima rationalis, etiam prius naturâ quam infundatur corpori, & post separationem à corpore, est una numero, & ab aliis numericè distincta, propter specialem habitudinem quam dicit ad hoc numero corpus potius quam ad aliud: Ex quo soluta manet plures Adversarii Instantia.

Ex hoc etiam patet, Deum, non solum de potentia ordinaria, sed neque etiam de extraordinaria & absoluta, posse plures Angelos ejusdem speciei, & solo numero distinctos, producere. Deficiente enim principio interno distinctionis & multiplicationis numericæ, repugnat fieri distinctionem & multiplicationem numericam. Sed natura Angelica, cum careat omni materia, & ordine ad illam, caret omni principio numericæ distinctionis; quia remoto omni ordine ad materiâ, solum restat in Angelis forma, in ratione & officio formæ, hoc est in ratione procedendi & formalisandi; hoc enim est manifestum, scilicet dare speciem rei: Ergo Deus, etiam de potentia extraordinaria, & absoluta, nequit plures Angelos solo numero diversos producere.

66 Dices, Non repugnat adjungi Angelis ab extrinseco aliquod principium, quod non sit materia, per quod fiat distinctio & multiplicatio individualis.

Sed contra: Cum differentia individualis (ut supra dicebamus) sit intrinseca & substantialis, repugnat illam provenire ab aliquo quod sit accidentale Angelo; & ab ipso separabile: Sed quidquid à Deo communicatur præterminatim Angelo, est accidentale, & separabile ab ipso: Ergo non potest substantia Angeli distinguatur multiplicari numericè, per aliquid illi præternaturaliter à Deo communicatum; sicut repugnat genus conaturaliter dividi, nisi per differentias conaturales & ejusdem ordinis.

Addo quod, proprium est causæ intrinsece, causare per propriam entitatem, & non per aliquid

quod superadditum: unde communiter dicitur, quod in causis intrinsicis non datur distinctio potentie ordinaria & extraordinaria: Sed principium individuationis habet rationem causae intrinsicae, non verò extrinsecae: Ergo solum per propriam entitatem, & non per aliquid illi adjectum, unitatem aut distinctiorem individualement causare potest.

§. V.

Præcipua objectiones solvuntur.

Contra hanc conclusionem in primis objicit Suarez loco citato testimonium Divi Thomae, desumptum ex opusculo 16. §. restat autem, ubi in fine solutionis primæ objectionis Averrois ait: Valde ruditer argumentantur ad ostendendum, quod Deus facere non possit quod sint multi intellectus ejusdem speciei, credentes hoc implicare contradictionem. Unde addit Suarez, opinio Divi Thomae videtur fuisse, quod possunt esse plures Angeli solo numero distincti, de potentia Dei absoluta, non autem de potentia ordinaria: nam ita (inquit) visis est explicare mentem suam in dicto opusculo 16. Quare ibidem numerantur verba, quasi essent sancti Doctoris, italico caractere conscripta, refert: *Licet substantia separata non habeant in sua natura causam distinctionis, nec naturalem cursum multiplicationis, possunt tamen sortiri multiplicationem ex supernaturali causa, nec esse implicatio contradictionis:* hæc Suarez. Ubi sinceritatem & fidelitatem, nedum in sententia, sed etiam in verbis D. Thomae referendis, maxime desidero. In primis enim falsum est, quod ibi D. Thomas sentire videatur, posse dari plures Angelos solo numero distinctos, de potentia Dei absoluta, non autem de potentia ordinaria: ibi enim non agit de Angelis, sed de intellectibus humanis, inter quos & Angelos magnum versatur discrimen, ut patet ex supra dictis. Falsum est etiam, quod D. Thomas ibidem scripserit illa verba, quæ ex ipso refert Suarez: *Licet substantia separata non habeant in sua natura &c.* sed solum ista: *Sic ergo intellectus, si naturaliter esset unus omnium, quia non haberet naturalem causam multiplicationis, posset tamen sortiri multipliciter ex supernaturali causa, nec esse implicatio contradictionis.* Quod non tantum dicitur propter propositum, sed magis ne hoc argumentandi forma ad alia extendatur: sic enim possent concludere, quod Deus non potest facere quod mortui resurgant, & quod ceci ad visum reparentur. Unde Suarez loco INTELLECTUS, posuit SUBSTANTIAS SEPARATAS; & quod D. Thomas dixit de intellectu humano, voluit ille dici de Angelis.

Utergo S. Doctoris mens clarè percipiatur, sciendum est, illum ibi disputare contra Averroistas, qui ponebant intellectum humanum esse separatum & unum, & nullo modo multiplicari posse, quia in se materialis forma non est: formam autem immaterialem dicebantur non posse multiplicari, etiam per ordinem ad materiam, sed hoc implicare contradictionem, quia habere materiam dicebantur requiri ad multiplicationem materialem. Ad quod D. Thomas dicit, quod substantiæ separate sunt individua & singulares, non autem individuari ex materia, sed ex hoc ipso quod non sint in alio, & per consequens non participari à multis. Ex quo, inquit, sequitur, quod si aliqua forma nata est

A participari ab aliquo, ita quod sit actus alicujus materia, illa potest individuari & multiplicari per comparisonem ad materiam. Ostensum est autem, quod intellectus est virtus anime, quæ est actus corporis: in multis igitur corporibus sunt multe anime. Hæc D. Thomas. Ex quo patet intentum illius in prædicto loco esse, quod non repugnet intellectualem naturam, ex eo quod intellectualis est, multiplicari, dummodo dicat ordinem ad materiam. De Angelis autem nihil ibi tractat: quia repugnantiæ multiplicationis eorum non oritur ex naturæ intellectuali, ex eo quod immaterialis & incorporea est, sed ex eo quod omnino separata & irreceptibilis sit, ita quod nec materiam includat, nec ordinem dicat ad illam, ut antea declaratum est. Quando verò S. Doctor ait: *Si intellectus naturaliter esset unus omnium, quia non haberet naturalem causam multiplicationis, posset tamen sortiri multiplicationem ex supernaturali causa, nec esse implicatio contradictionis, &c.* solum intendit reprobare illam consequentiam & formam argumentandi: *Aliquid ex natura sua repugnat alicui: Ergo etiam supernaturaliter id repugnat.* Quam consequentiam merito rudem argumentationem appellat, eò quod plura sint quæ naturaliter repugnant rebus, & tamen ex supernaturali & divina virtute illis convenire possunt, ut lapidi furtum ferri, cæco videre, mortuis resurgere &c. ut ipse ibidem aperte declarat.

Cobjiciunt secundo aliqui, tres istos articulos: *71*
Quia intelligentie non habent materiam, Deus non potest facere plures ejusdem speciei. Deus non potest multiplicare individua sub una specie, sine materia. Forma non recipiunt divisionem, nisi secundum materiam: olim fuisse proscriptos, & damnatos ut erroneos ab Academia Parisiensi.

Verum hæc censura imprudenter in doctrinam Divi Thomæ lata, anno 1325. à Stephano Episcopo Parisiensi, qui erat caput Universitatis, revocata est, & D. Thomæ doctrina approbata, & multis encomiis celebrata, ut videri potest apud Bergomensensem, in tabula aurea. Idem fecere plures summi Pontifices, quos initio primi Tomi retulimus. Addo quod liber prædictam Academiæ Parisiensis censuram continens, proscriptus est, & librorum prohibitorum catalogo inscriptus.

Dobjicitur tertio: Si Angeli non possent solo numero multiplicari, maxime quia individuatione sumitur à materia, vel ab ordine ad illam, tanquam à prima radice: Sed hoc fundamente nimis probat: Ergo &c. Major patet ex supra dictis, Minor probatur. Nam ex hoc principio sequitur non dari individuationem in natura Angelica, & Angelos habere unitatem specificam tantum sine numerica; eo modo quo Plato ponebat rerum ideas separatas: Sed hoc videtur ridiculum: Ergo absurdum videtur dicere, individuationem sumi à materia, vel ab ordine ad illam.

ERespondeo concessâ Majori, negando Minoram. Ad cujus probationem nego sequelam Majoris: nam ut inquit D. Thomas quæst. unica de spirit. creaturis art. 8. ad 4. *Sicut forma quæ est in subjecto, vel materia, individuatur per hoc quod est esse in hoc; ita forma separata individuatur per hoc quod non est nata in aliquo esse: sicut enim esse in hoc excludit communitatem universalem quod predicatur de multis, ita non posse esse in aliquo. Idem docet supra quæst. 3. art. 2. ad 3. ubi licet ait: Forma quæ sunt receptibiles in materia, individuantur per materiam... sed illa forma quæ non est receptibilis in materia, sed*

per se subsistens, ex hoc ipso individuatur quod non potest recipi in alio. Itaque in natura Angelica individuatio datur, sed unica & non multiplicata; & hæc sumitur à forma, quatenus irreceptibilis est, & incommunicabilis alicui naturæ, quod habet quia forma completa & subsistens est. Unde licet individuatio cum multiplicatione naturæ, exigat materiam vel ordinem ad illam, quia requirit principium fundans divisionem substantiæ entitativæ, seu materialem, sine divisione formali speciei; non tamen individuatio sine multiplicatione naturæ; ut patet in Deo, qui habet individuationem & singularitatem sine ulla materia, vel ordine ad illam, & sine aliqua capacitate multiplicationis.

74 Ex hac solutione & doctrina unum intelliges, ex quo valde confirmatur nostra conclusio, nimirum in Angelis differentiam individualem non differre etiam virtualiter à differentia essentiali & specifica, sicut in hominibus & aliis rebus corporeis: quia secundum illud idem formaliter, secundum quod fundant differentiam specificam, quocumque alio præciso, habent quod sint formaliter individui seu singulares, & ab invicem numero distincti, puta secundum quod habent esse irreceptum in materia, ut ex D. Thoma ostendimus. Unde differentia specifica in Angelis habet duo munera inadaquata, solum ex parte nostri modi concipiendi distincta, scilicet constituere essentialiter naturam Gabrielis v.g. & reddere eam hanc numero & singularem, ac pluribus inferioribus incommunicabilem.

75 Dices, Ex hoc sequi, naturam Angelicam esse essentialiter individua & singularem: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Sequela Majoris patet. Minor verò probatur primò: quia si natura Angelica esset essentialiter singularis, esset actus purus, sicut Deus; ideo enim natura divina est actus purus, quia sibi formaliter identificat singularitatem: Sed repugnat naturam Angelicam esse actum purum: Ergo & essentialiter individua & singularem.

Secundò probatur eadem Minor: Si natura Angelica esset essentialiter singularis, nullo modo posset fieri universalis: Sed hoc est falsum, & contra D. Thomam, ut ostendunt nostri Thomistæ in Logica: Ergo &c. Sequela probatur: Conceptus universalis speciei, debet esse præcisus à differentia individuali, nedum formaliter, sed etiam objective, præcisione perfectâ: Sed si natura Angeli ex sua differentia specifica esset formaliter individua & singularis, ejus conceptus non esset perfectè præcisus à differentia individuali; sicut enim conceptus specificus includit necessario differentiam specificam, ita includeret differentiam individualem; Ergo non posset fieri universalis.

76 Respondeo concessâ Majori; negando Minorem. Ad cujus primam probationem, nego sequelam: ideo enim Deus est actus purus, quia non solum singularitatem, sed etiam existentiam sibi formaliter & essentialiter identificat, atque adeo omnis potentialitatis expertus est. Natura vero Angelica ita sibi identificat singularitatem, ut ab existentia realiter distinguatur, & ad illam sit in potentia, ut docet D. Thomas hic art. 2. ad 3. Unde illa est veluti media inter naturam divinam & humanam: Natura enim Divina, ratione summæ puritatis & actualitatis utrumque sibi, formaliter & essentialiter id-

entificat, nempe singularitatem, & existentiam natura humana neutrum; eo quod non solum potentialis, sed etiam materialis & corporea sit natura verò Angelica, cum sit irreceptibilis materia, essentialiter singularis est, ut ex D. Thoma jam vidimus; ex eo tamen quod potentialis est, non identificat sibi existentiam, sed comparatur ad suum esse, sicut potentia ad actum, ut ait idem S. Doctor loco citato. Ex quo ibidem infert quod solus Deus est actus purus.

Ad secundam probationem Minoris, nego etiam sequelam. Nam licet Angelica natura sit ex sua ratione formali individua & singularis, ratio tamen illa formalis habet duo munera inadaquata, distincta per nostrum modum intelligendi imperfectum, scilicet essentialiter constituere, & reddere individuum & incommunicabile inferioribus. Et ex hoc provenit quod natura Angeli possit subire secundam intentionem universalem; cum enim intelligitur à nobis, non apprehenditur ut est in se; quia si sic apprehenderetur, simul intelligeretur ut species & ut individua, ac proinde ut pluribus incommunicabilis; sed apprehenditur secundum quod exercet præcisè munus constituendi essentialiter. Cujus ratio est, quia objectum proportionatum intellectus nostri, pro hoc statu, est quiddam sensibilis à materia præcisus, & ideo quicquid intelligit, intelligit illud per modum quiddam sensibilis, præscindendo à singularitate, aut singularitatis exercitio. Unde quamvis natura Angelica, secundum quod in se est, repugnet universalitati: ei tamè secundum quod subest apprehensioni nostræ, & secundum conceptum inadaquatum quem in ea dicit, non repugnat universalitati; quia præcisè secundum quod exprimit tale munus, sive præcisè ratione talis materis, non repugnat illi dici de pluribus, si estens, quamvis illi repugnet secundum quod est in se ipsa, & secundum aliud munus quod dicitur implicite: ob quam rationem dicitur universalis, non secundum rem & rationem, quia non habet fundamentum in re, sed tantum secundum rationem, quia fundamentum eam denominandi universalem desumitur ex solo nostro modo apprehendiendi.

Dices, Ex hoc sequi, non solum naturam Angelicam, sed etiam Divinam posse esse universalem secundum rationem, quamvis ex se ipsa sit formaliter singularis. Sed negatur sequela: quamvis enim (ut optime notant Complutenses disp. 6. Logica quæst. 5.) hoc nomen, Deus, sit communicabile secundum rationem tantum, nequit tamen natura divina subire intentionem speciei; quia cum sit actus purus, non potest in ea esse compositio ex genere & differentia, quam tamen indispensabiliter importat subitratum secundæ intentioni speciei. Unde licet essentia divina à nobis in hoc statu ad modum rei materialis concipiatur, & consequenter per abstractionem à singularitate, aut singularitatis exercitio ille tamen conceptus essentia non potest denominari species; quia cum sit purus ab omni potentialitate, est etiam purus ab omni ratione generica.

Objicitur quartò: Nulli speciei infirmè repugnat communicari pluribus: Ergo nec habere sub se plura inferiora solo numero distincta; subindeque poterit Deus plures Angelos numerice distinctos sub eadem specie atoma producere. Consequentia patet, probatur Antecedens. Si alicui

aliam speciem infimam repugnaret communicari pluribus, hac repugnancia proveniret vel ex perfectione, vel ex imperfectione talis speciei? Non ex perfectione, quia (inquit Rada post Scotum) communicabilitas convenit naturae sive quidditati divinae, quae tamen est summè perfectior non etiam ex imperfectione, quia pluribus communicari convenit speciebus infimis substantiae corporeae, quae tamen sunt imperfectiores speciebus infimis naturae Angelicae: Ergo nulli speciei infimae repugnat pluribus communicari.

Pro solutione hujus objectionis, nota cum Cajetano opusculi de ente & essentia cap. 5. quæst. 9. triplicem esse speciem infimam sive quidditatis communicabilitatem. Prima est quæ fit cum limitatione ipsius ad certum gradum suæ perfectionis, & dicitur communicabilitas naturæ universalis respectu suorum inferiorum. Secunda est quæ fit absque limitatione naturæ ad certum gradum suæ perfectionis; quo pacto natura sive quidditas divina dicitur communicabilis tribus personis. Tertia denique est illa quæ fit per assumptionem alieius naturæ ad hypostaticam unionem; & ita natura humana dicitur communicabilis tribus personis divinis, in quantum videlicet quilibet ex illis potest illam assumere ad unionem hypostaticam. His positis, in forma ad argumentum respondeo, negando Antecedens, de quacunque ex illis tribus communicabilitatibus intellectum: si enim intelligatur de prima communicabilitate, falsum est, ut constat exemplo naturæ divinæ: si de secunda, falsum est etiam, quia nulla essentia, sive quidditas, vel species infima creata, est communicabilis hoc modo si denique antecedens intelligatur à Scoto & Rada de tertia communicabilitate, falsum est etiam, ut patet exemplo naturæ divinæ, quæ non potest assumi à pluribus suppositis ad unionem hypostaticam. Ad probationem in contrarium, dico primam communicabilitatem repugnare cuilibet speciei infimæ Angelorum, propter ipsius perfectionem; secundam verò, propter ipsius imperfectionem, negativè tamen sumptam pro carentia scilicet actus puri, qui est summa perfectio. Quoad tertiam communicabilitatem, fateor illi convenire propter limitationem, in quantum videlicet esse distinguitur ab ejus essentia; sed inde nihil contra nos: quod enim natura Angelica possit assumi quilibet ex personis divinis ad unionem hypostaticam, subindeque hoc modo fit illis communicabilis, non concludit possibilitatem plurium Angelorum, solo numero inter se sub illa differentia.

Obicitur quintò: Potest Deus, annihilato uno Angelo, ejus speciem reproducere in aliquo individuo: Sed non in eodem qui erat antea; quia nem numero Angelus annihilatus non potest reproduci, in sententia Thomistarum, asserentium quod si eadem numero anima non remaneret incorrupta, sed simul cum ipso corpore omnino destrueretur, non posset idem numero homo resurgere, ut expressè docet S. Thomas in 4. dist. 44. quæst. 1. art. 1. quæst. 2. ad 3. Ergo in diverso individuo ab eo quod fuerat prius; subindeque possibilia sunt plura individua sub eadem specie ultima naturæ Angelicæ, sicut de potentia Dei absoluta.

Respondeo concedendo quod Deus, annihilato uno Angelo, possit ejus speciem reproducere

in aliquo individuo, negando tamen quod illud individuum non foret illud idem quod fuisset annihilatum, sed diversum. Ad probationem in contrarium dico, quod licet non possit idem numero homo, annihilatam animam rationali ipsius, resurgere, bene tamen iterum creari, sive reproduci. Ratio disparitatis est, quia resurrectio, non verò resurrectio, sive iterata creatio hominis, existentiam partis ipsius, scilicet animæ rationalis requirit.

Denique obijciunt Adversarii plures instantias, ad destruendum præcipuum fundamentum nostræ sententiæ, & ad probandum, divisionem numericam non sumi à materia, ut à prima radice: nam duæ animæ rationales, inquit, distinguuntur numero, & tamen non constant materiâ. Item duo lumina gloriæ, duæ visiones beatificæ, duo actus intellectus aut voluntatis Angelicæ, circa idem objectum simili modo tendentes; duo habitus supernaturales fidei, spei, aut charitatis, numericè differunt, & tamen carent materiâ.

Sed facile responderetur, quod licet illa non constant materiâ, eam tamen connotant & respiciunt: nam animæ rationales dicunt ordinem ad diversa corpora quæ informant; accidentia verò spiritalia, ad subjectum cui inhaerent, quod licet immateriale sit, gerit tamen vices materiæ, quatenus illa recipit & sustentat.

Dices cum Martinono: Si ad distinctionem purè numericam sufficit esse materiâ improprie sumptam, id est subjectum spirituale, vel illam respicere: Angelis non deerit principium distinctionis purè numericæ, quia Angelus est materiâ hoc sensu, in quantum est subjectum spirituale suorum actuum, & aliorum accidentium: Ergo possibiles erunt plures Angeli solo numero diversi.

Verum hæc instantia & ratiocinatio frivola est: Nam quando Thomistæ docent ad distinctionem numericam sufficere subjectum, loquuntur de distinctione numericæ accidentium, non verò substantiarum; quas volunt individuari à materiâ, signata quantitate, vel ex ordine ad illam, ut antea declaravimus. Unde facile responderetur, distinguendo Antecedens: si ad distinctionem purè numericam sufficiat materiâ improprie sumpta, id est subjectum, Angelis non deerit principium distinctionis purè numericæ, respectu accidentium spiritalium quæ in eorum substantia recipiuntur, concedo Antecedens: respectu plurium individuum sub eadem specie infima naturæ Angelicæ contentorum, nego Antecedens, & Consequentiam.

ARTICULUS IV.

Virum Angeli sint ex natura sua incorruptibiles?

Certum est Angelos non esse corruptibiles, & quæ fit per dissolutionem compositi, & separationem formæ à materiâ: illi enim (ut art. 1. ostendimus) sunt omnino immateriales & incorporei. Unde Tertullianus in libro de anima, immortalitatem animæ rationalis, hoc discursu demonstrat: *Si fractilis, & dissolubilis: si dissolubilis, jam non immortalis: nam & dividi, dissolvi est: & dissolvi, mori est.* Simili discursu utitur Maximus Martyr in Opusculo quodam quod *de angelis* Maximo *angelis* inscribitur. Ibi enim sic ratiocinatur:

tur: Consequens enim, ait, arbitror esse immortale aliquid ex eo quod est simplex. Quinam porro id sequatur, accipe. Nullares omnino seipsam potest corrumpere, alioqui ne omnino quidem constituta fuisset. Quae enim corrumpuntur, ex contrariis corrumpuntur: ideo omne quod corrumpitur, dissolubile est: quod autem dissolubile est, plures habet partes: quod verò ex partibus componitur, nimirum diversis iis constat. Iam quod diversum est, non est idem. Quamobrem anima cum sit simplex, neque ex differentibus constans partibus, non est composita, neque dissolubilis, ideoque corruptionis erit expertis, & immortalis.

Certum est etiam, illos posse à Creatore suo privari suo esse: sicut enim Deus liberè eos creavit, ita & liberè eos conservat, & sic potest absolute non conservare. Unde solum dubitari potest, an in Angelis sit potentia intrinseca ad non esse, seu ad defitionem, ratione cuius possunt dici ab intrinseco corruptibiles (corruptione largè usurpatà, prout significat quamcumque defitionem rei quae tranfit de esse ad non esse) vel an careant tali potentia, & solum sint corruptibiles ab extrinseco, & per ordinem ad potentiam Dei absolutam, quae illos annihilare potest?

- 86 Vazquez hic disp. 182. cap. 2. secutus Scottum, Alensem, Gabrielem, & Aureolum, contendit Angelos non esse immortales & incorruptibiles per naturam, sed solum per gratiam; eosque esse annihilabiles, non solum per potentiam Dei extrinsecam, sed etiam ex intrinseca sua natura, ac subinde per aliquam potentiam ad non esse in illis existentem. Opposita tamen sententia communis est apud Theologos, eamque expressè docet S. Thomas hic art. 5. ejusque Discipuli, quibus subscribunt Suarez, Molina, Lessius, & alii.

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

- 87 Dico igitur, Angelos ex sua natura esse immortales & incorruptibiles.

Probatur primò ex Concilio Lateranensi, ubi approbatur definitio Leonis X. qui animam naturam suam immortalem esse docuit; quod à fortiori de Angelis intelligendum est, ut Vazquez admittit.

- 88 Respondent Adversarii, Pontificem solum velle, quòd anima sit immortalis in ordine ad agentia creata, à quibus non potest destrui; non tamen per ordinem ad Deum, à quo ut primà causà ordinis naturalis, & per consequens de potentia ejus ordinaria, destrui valet.

Sed contra: Ut aliquis dicatur simpliciter immortalis, non sufficit quòd ab aliquibus non possit occidi; sed quia terminus ille, *immortalis*, negativus est, requirit ut à nemine simpliciter occidi valeat, eo modo quo simpliciter dicitur immortalis; si enim ab uno solo occidi possit, jam est absolute mortalis; sicut gratia, licet à solo peccato expelli possit, absolute tamen dicitur corruptibilis: Ergo cum Deus intret numerum naturalem agentium, imò ipse sit præcipuus inter illa agentia; ut aliquid dicatur simpliciter non posse destrui naturaliter, non sufficit quòd non possit destrui ab aliis agentibus, si ab uno agente, & verò à præcipuo, scilicet Deo, destrui possit.

Quod evidenter confirmo à contrario, in productione (ex qua bonum argumentum ad destructionem fieri ipsè Vazquez fateatur) & sic in isto; Etiam si anima à nulla creatura valeat pro-

duci, non tamen id sufficit ut dicatur naturaliter improducibilis, quia posse à Deo produci, sufficit ut absolute & simpliciter dicatur naturaliter producibilis: Ergo quòd illa à creatura destrui non possit, non sufficit ut absolute & simpliciter dicatur immortalis, si à Deo naturaliter destrui potest. Unde cum Pontifex animam rationalem simpliciter immortalem esse affirmet, non solum immortalitatem respectu creatorum, sed etiam respectu Dei, ut primi agens naturalis, illi attribuit.

Probatur secundò conclusio ex SS. Patribus, qui naturam Angelicam definiunt, dicunt angelum esse substantiam incorpoream, intellectivam, & immortalem. Ita Athanasius in libro de communi essentia divinitatis, & Augustinus de cognitione vera vitæ cap. 6. definitio autem debet explicare naturam rei, & quae per se & ab intrinseco illi competunt, non vero quae per accidens, & ab extrinseco: Ergo sicut Angelo ab intrinseco & ex natura sua competit esse intellectivalem & incorporeum, ita & esse immortalem & incorruptibilem.

Confirmatur ex Cyrillo Alexandrino libro 8. thesauri cap. 2. ubi habet hæc verba: *Quæ naturæ præcipuè insunt, ea respectu Creatorum nihil sentiant, quare sicut ignis combustivus quidem est, sed non Deus; sic Angelus immortalis quidem est, sed non Deus.* Confirmatur, inquam, conclusio ex illis verbis: ut enim bona sit hæc comparatio, oportet quòd quemadmodum ignis naturæ insita est vis combustiva, ita & naturæ Angelicæ insita sit immortalitas; & sicut Deus, negando concursum igni ad comburendum, privaret illum aliquo sibi connaturaliter debito; ita si denegaret Angelo conservationem, eum aliquo privaret quòd à natura habere debet, sive quòd ei connaturalitatis titulo debitum est.

Probatur tertio conclusio ratione fundamentali, desumpta ex D. Thoma quæst. 5. de potentia art. 3. ad 12. ubi ait: *Licet creatura incorruptibilis ex Dei voluntate dependeat, quæ potest ea præbere esse & non præbere, consequuntur tamen ex divina voluntate absolutam necessitatem essendi, in quantum in tali natura causantur, in qua non sit possibilitas ad non esse: talia enim sunt cuncta creata, qualia Deus ea voluit, ut Hilarius ait libro de Symonis.* Et solutione ad 9. docet ea quæ sunt incorruptibilia per naturam, in hoc distingui ab his quæ sunt incorruptibilia per gratiam, quòd in istis est potentia ad non esse in ipsa natura (quæ tamen totaliter reprimatur ex virtute Dei) secus verò in illis.

Ex quo sumitur præcipuum fundamentum nostræ sententiæ. Ut enim aliquid dicatur corruptibile ex natura sua, requiritur quòd habeat in seipso intrinsecum aliquod corruptionis principium, scilicet potentiam aliquam ad non esse; nec sufficit quòd possit definire esse per potentiam Dei extrinsecam, quæ potest ab illo concursum conservativum subtrahere: Sed in Angelis nulla datur potentia intrinseca ad non esse: Ergo quamvis Deus absolute possit illos suo esse privare, illosque in nihilum redigere, propterea tamen nec sunt, nec dici debent ex sua natura corruptibiles. Major patet: nam ut ait S. Thomas hic art. 5. ad 3. *Non dicitur aliquid corruptibile, per hoc quòd Deus possit illud in non esse redigere, subtrahendo suam conservationem, sed per hoc quòd in seipso aliquid principium corruptionis habet, vel contrarietatem, vel saltem potentiam materiam.* Unde

Unde quamvis Deus absolute possit destruere celos, & separare formam cœli ab ejus materia, aliam formam loco illius introducere: quia tamen carent principio intrinseco corruptionis stricte sumptæ (scilicet primis qualitibus alterantibus, & materia alias formas appetente) dicuntur incorruptibiles. Item lapis dici non potest naturæ suæ mobilis fuissem, etiam respectu Dei: quia licet Deus possit movere lapidem fuissem, caret tamen principio intrinseco ad locum fuissem inclinante.

Minor verò, quam negat Vazquez, probatur ratione ejusdem D. Thomæ ibidem in corpore articuli. Forma subsistens, & à materia independens, nullam habet potentiam intrinsecam ad non esse: Sed Angelus est forma subsistens, & à materia independens: Ergo nullam habet potentiam intrinsecam ad non esse. Minor patet ex dictis art. 1. Major verò suadet: quia ut ibidem art. 5. Doctor, esse secundum se comparit formæ, id est forma per seipsam, & sine aliquo superaddito, est determinata & proportionata ad suscipiendum esse; in quo differt à materia, quæ cum sit pura potentia, non determinatur ad recipiendum tale esse, nisi mediante tali formæ: unde cum in re quæ est determinata ad unum oppositorum, non possit esse naturalis potentia ad recipiendum alterum (nam per determinationem ad unum tollitur indifferentia) in forma per se subsistente & independente à materia, non potest esse naturalis potentia ad non esse.

Eadem ratione probat infra quæst. 75. art. 6. animam humanam esse incorruptibilem: *Manifestum est* (inquit) quod id quod secundum se convenit alicui, est inseparabile ab ipso. Esse autem per se convenit formæ quæ est actus; unde materia secundum hoc acquirit esse in actu, quod acquirit formam; secundum hoc autem accidit in ea corruptio, quod separatur forma ab ea. Impossibile est autem quod forma separaretur à seipsa, unde impossibile est quod forma subsistens desinat esse.

Quod amplius urgetur: Nam omnis potentia ad non esse, provenit à materia: ergo repugnat quod in forma per se subsistente, & omnino immateriali, sit aliqua potentia intrinseca ad non esse. Consequentia est manifesta, Antecedens probatur. Nulla potentia, nullusque appetitus respicit per se primo non esse, ut dicitur 1. Ethic. Et probat D. Thomas supra quæst. 19. art. 9. ex eo quod omnis potentia & inclinatio naturæ tendit per se ad bonum: non esse autem ut sic non habet rationem boni: unde in rebus creatis secundario solum & per accidens potest dari potentia aut inclinatio ad non esse, in quantum scilicet in illis est potentia vel appetitus ad aliud esse impossibile cum illo quod de facto possident: sic potentia ligni v. g. est per se primo ad esse ignis; sed quoniam esse ignis est impossibile cum esse ligni, secundario & per accidens dicitur potentia ligni respicere & tendere ad non esse ligni: Atqui nulla datur potentia in rebus creatis, quæ secundario sit ad non esse, præter materiam primam; quia sicut sola materia prima est in potentia ad formam substantialem impossibilem cum ea quam habet; ita illa sola est in potentia ad recipiendum esse impossibilem cum eo quod illi convenit: Ergo omnis potentia ad non esse provenit à materia; & per consequens (ut ait S. Thomas infra quæst. 104. art. 4.) in rebus immaterialibus talis potentia non reperitur. Unde rectè concludit hic

Tom. II.

art. 5. *Ipsa immaterialitas Angelus est ratio quare Angelus est incorruptibilis secundum naturam.*

Ex quibus patet Arriagam hunc profundissi- mum D. Thomæ discursum minime penetrasse, dum dixit hic disp. 2. sect. 6. subiect. 1. *Hanc rationem rectè quidem probare Angelus corruptione propria destrui non posse: at per annihilationem eos non posse destrui, minime persuadere.* Cum enim in rebus immaterialibus nulla detur potentia intrinseca ad non esse (ut jam ostendimus) rectè probatur ex eo quod Angelus est forma per se subsistens & immaterialis, illum non esse ab intrinseco & ex natura sua corruptibilem, nedum corruptione illâ strictè sumptæ, quæ generationi opponitur, & fit per dissolutionem compositi, ac separationem formæ à materia, sed nec etiam corruptione largè acceptâ, quæ definitionem rei, & transitum de esse ad non esse importat: esto sic corruptibilis extrinsece, & per potentiam Dei absolutam, qui potest illum redigere in nihilum, subtrahendo suam conservationem, ut magis ex argumentorum solutione patebit.

§. II.

Diluantur argumenta adverse sententia.

Contra præcedentem conclusionem objici solet, quod in 6. Synodo generali actione 11. recitatur, & actione 13. approbatur Epistola Sophronii, in qua dicitur: *Intellectualia* (id est Angeli & animæ rationales) *nullatenus quidem moriuntur, neque corrumpuntur; non tamen sunt immortalia per naturam, neque in essentiam incorruptibilem transeunt, sed gratiam eis largitus est à corruptione & morte ea coercentem &c.* Idem docet Damascenus lib. 2. fidei cap. 3. ubi ait: *Angelus est substantia intellectualis &c. per gratiam non naturâ immortalitatem consecuta.* Et infra: *Immortalis est Angelus, non naturâ, sed gratiâ.* Item Ambrosius lib. 3. de fide cap. 2. *Nec Angelus* (inquit) *est naturaliter immortalis; cujus immortalitas est in voluntate Creatoris.*

Respondeo quod quando Sophronius dixit creaturas intellectuales non esse immortales per naturam, solum voluit quod illæ ex natura sua habent, ut ab extrinseca causa (à Deo scilicet creatore & conservatore) pendeant in suo esse, subindeque possint desinere & annihilari per subtractionem concursus conservativi ipsarum, juxta illud Sapient. 1. 1. *Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses; aut quod à te vocatum non esset, conservaretur?* Cum verò addit eos habere immortalitatem à gratia, loquitur de gratia largè accepta, prout gratuita creationis & conservationis dona complectitur. Nam ut docent Patres Affricani apud S. Augustinum Epist. 95. dona naturalia, quatenus ex gratuita Dei voluntate tribuntur, non incongruè gratia appellantur.

Dices: Si Angelus ex natura sua immortalis sit & incorruptibilis, concursus conservativus illius non est gratuitus, sed titulo connaturalitatis ei debitus: Ergo non potest appellari gratia, etiam in hac largæ gratiæ acceptatione, omnia dona gratuito concessa comprehendente.

Sed nego consequentiam nam licet hic concursus in se naturaliter sit debitus, est tamen gratuitus in radice, ratione scilicet creationis, quæ nullo titulo debita erat, fuit que pure gratis donata: hoc autem sufficit ut gratia appellari possit; nam ad Roman. 6. *vita æterna, quamvis debita meritis, gratia tamen appellatur, ratione*

St 3

primæ

primæ vocationis, quæ est purè gratuita. A

99 Ad Damascenum dicendum est cum S. Thomas hic art. 7. ad 1. ipsum loqui de immortalitate perfecta, quæ includit omnimodam immutabilitatem de bono in malum: hanc enim Angeli non nisi per gratiam ipsos in bono confirmantem assequuntur. Unde idem S. Doctor supra quæst. 9. art. 2. ad 2. ait immutabilitatē essendi convenire Angelis secundum naturam, immutabilitatem autem electionis habere Angelos secundum divinam virtutem. Similiter Ambrosius, dum ait immortalitatem Angelorum esse in voluntate creatoris, loquitur (ut fatetur Vazquez ubi supra cap. 5. num. 19.) de immortalitate morali, opposita morti peccati, seu de impeccabilitate, quam solus Deus habet per naturam; & idē 1. ad Timotheum 6. ille solus immortalitatem habere dicitur.

100 Obijcies secundò: In Angelis est potentia intrinseca ad non esse: Ergo illi sunt ab intrinseco & ex natura sua corruptibiles. Consequentia patet ex supra dictis, Antecedens probatur primò, quia Angeli habent non repugnantiam ut à Deo annihilentur: Sed hæc est vera potentia ad non esse, saltem passiva: Ergo in Angelis est intrinseca potentia ad non esse.

Secundò idem Antecedens suadetur: Nam si in Angelis non esset potentia intrinseca ad non esse, saltem passiva, sequeretur quòd Deus annihilando Angelum, violentiam ei inferret; quia faceret contra naturalem ejus inclinationem, quæ connaturaliter exigeret conservari in esse; sicut cum Deus denegavit igni fornacis Babylonice concursum ad comburendum, violentiam illi intulit, & fecit contra naturalem inclinationem illius: Sed hoc non est dicendum: Ergo nec illud.

101 Respondeo negando Antecedens: Ad cujus primam probationem, concessã Majori, nego Minorem. Nam, ut ait D. Thomas infra quæst. 75. art. 6. ad 2. *Sicut posse creari dicitur aliquid, non per potentiam passivam, sed solum per potentiam activam creaturæ, qui ex nihilo potest aliquid producere: ita cum dicitur aliquid veribile in nihilo, non importatur in creatura potentia ad non esse, sed in Creatore potentia ad hoc quòd esse non insulat.*

Ad secundam probationem, nego sequelam Majoris: licet enim in Angelis non sit potentia naturalis ad non esse, seu ad annihilationem, est tamen in eis potentia obedientialis, quæ quælibet creatura subditur Deo, ad hoc ut in ea, vel de ea faciat quidquid non implicat contradictionem: unde si Deus annihilaret Angelum, nullam violentiam illi inferret; quia licet tunc faceret contra inclinationem particularem, quam Angelus habet ad semper durandum & permanendum in esse; non tamen contra inclinationem universalem, quam ut pars universi habet ad obediendum Creatori: sicut nec aqua fit violentia, dum ascendit ad replendum vacuum; quia licet hoc sit contra inclinationem particularem illius, in hoc tamen servit universali bono naturæ, & conservationi universi, ad quam magis inclinatur, quàm ad proprium & particulare commodum. Unde etiam denegatio concursus ad comburendum, non fuit violentia igni fornacis Babylonice, licet fuerit contra naturam illius: nam ut supra ex Cyrillo vidimus. *Quæ naturæ præcipue insunt, ea respectu Creatoris Deum nihil sunt: quare sicut ignis combustivus est, sed non Deo: sic & Angelus immortalis est, sed non Deo.*

§. III.

Corollarium notatu dignum.

EX dictis colligitur, Angelos esse immutabiles & invariables secundum esse, licet in aliis mutabiles sint. Ita S. Thomas supra quæst. 9. art. 2. ubi sic dicitur: *Substantia incorporea, quæ sunt ipse forma subsistentes, quæ tamen se habent ad esse ipsarum, sicut potentia ad actum, non participantur secundum privationem hujus actus: quia esse consequuntur formam, & nihil corrumpitur, nisi per hoc quòd accipit formam. Unde in ipsa forma non est potentia ad non esse: & idē hujusmodi substantia sunt immutabiles & invariables secundum esse... sed tamen remanent in eis duplex mutabilitas: una secundum quòd sunt in potentia ad finem: & sic est in eis mutabilitas secundum electionem de bono in malum, ut Damascenus dicitur: alia secundum locum, in quantum virtute sua finitè possunt attingere quædam loca, quæ prius non attingebant.*

Hæc veritas expressa, vel saltem adumbrata videtur in illa mirabili visione Prophetæ, quæ vidit Dominum sedentem super solum excelsum, & duo Seraphim stantes in circuitu ejus: sex alas uni, & sex alæ alteri: nam in illa Angelorum statione eorum immobilitas in volatu vel mutabilitas designatur. Volant ergo & stant Seraphim, quia licet in esse suo sint stabiles & incorruptibiles, in aliis tamen mutabiles & defecibiles sunt. Stantes alas habent, & quidem sex: quia varijs mutationibus subjiciuntur quæ ad sex genera reduci possunt. In primis enim mutabiles sunt quantum ad scientiam, & cognitionem veritatis, quam habent extra verbum, quæ variatur in illis, & quotidie crescere potest, novæ revelationes à Deo recipiendo, ut infra videbimus. Secundò, quantum ad voluntatem: nam ut ait Damascenus lib. 2. fidei cap. 3. *Natura Angelorum rationalis & intellectualis est, & libera potestate, utriusque sicut veritabilis secundum propositum, sive voluntate mutabilis.* Tertio, quantum ad operationem: illorum enim intellectio aut volitio, non est eorum esse aut substantia, ut infra patebit. Quarto, quantum ad locum: nam (ut ait idem Damascenus) *cum sint in celo, in terra non sunt: & in terram à Deo missi, non remanent in celo.* Ex quo sequitur quinta mutatio, quantum ad motum progressivum: cum enim non sint ubique moventur localiter, & de uno loco in alium transeunt, ut infra dicemus. Denique mobiles sunt à bono in malum, & à gratia ad peccatum, ut infelix malorum Angelorum casus satis ostendit. Unde Job. 4. dicitur: *Ecce qui serviunt ei non sunt stabiles, & in Angelis sui reperit pravitatem.* Quæ verba expendens Gregorius lib. 5. Moralium, ait: *Omnipotens Deus naturam summorum spirituum bonam, sed mutabilem condidit: ut & qui permanere nolent, ruerent: & qui in conditione persistenter, tandem in ea iam dignis, quæ tunc ex arbitrio starent: & ed majoris apud Deum mererentur, quo mutabilitatis sue motum voluntatis statione fixissent.*

DIGRESSIO BREVIS.

An Angeli in donis naturalibus, & gratis superent homines?

Tertullianus lib. 2. contra Marcionem cap. 8. sentire videtur, naturam humanam superare perfectione Angelicam, ait enim: *Nam est Angelus qui seducit, sit liber & sua potestatis qui seductus est: sed magis & simi-*

Et similitudo Dei, fortior Angelo: sed adflatus Dei generatur spiritum materiali, quo Angeli constiterunt. Quia sicut, inquit, Spiritus Angelos, & apparitores hominum ignis. Quia nec universitatem homini subiectam nihil tale subiecit. Quo loco tria innuit argumenta, quibus hominem ad imaginem Dei, de angelo vero nunquam id legitur. Unde Ambrosius: Angeli ad ministerium, homo ad imaginem. Secundum, quia mundus est conditus in gratiam hominum, non vero Angelorum, & homines omnibus creaturis dominantur, ut dicitur Genes. 1. & Psal. 8. Tertium, quia hominum substantia constat ex ipso halitu & inspiratione Dei, ut habetur Genes. 2. Angelorum vero substantia (inquit) ex aere vel igne sumpta est, juxta illud Psal. 103. Qui sicut Angelos suos spiritus, & ministras suos ignem urentem. Addi potest, hominem, non vero Angelum, omnes gradus essendi in se continere, eiusque veluti mundi compendium, horizontem temporis & eternitatis, vinculum rerum corporearum & spiritalium, ac numerum nexum & hymenarum. Huic Terullianus sententia subscribere videtur Gregorius Venerabilis, qui ut refert Suarez, existimavit homines non solum gratia, sed & natura ac potentia, angelos superare.

Dico tamen primo, certum est Angelos esse nature perfectioris, quam homines.

Hec veritas aperte ex Scriptura colligitur: Nam Christus Psal. 8, & ad Hebr. 2, dicitur paulo minoratus, seu inferior: Sed hoc non potest intelligi de donis gratia, ut patet, sed solum de natura assumpta: Ergo natura humana a verbo assumpta, inferior est Angelica. Unde ibidem Apostolus, ut ostendat Verbum Divinum omnibus creaturis præcellere, illud comparat tantum cum Angelis, & ait quod præ Angelis dispensatum nomen hereditavit, id est excellentius: quod evidens argumentum est, angelos inter omnes creaturas primum locum tenere, & excellentiam nature hominibus esse superiores, juxta illud 2. Petri 2. Angeli virtute & fortitudine sunt majores, supple hominibus. Unde Hieronymus: tanta est dignitas Angelorum, ut omnis natura humana illa comparata, parvitas nuncupetur.

Facient alij Sancti Patres: nam Dionysius capite divini nominis ait: Angelus est divini silentij interpretans, clarum, divina bonitatis radius, imago clarioris lucis declaratio, speculum purum, perlucidum, integrum incorruptum, non inquinatum, suscipiens tantam (si est conveniens dicere) pulchritudinem, ut seipsum (quemadmodum possibile est) bonitatem Dei. Et cap. 5. Angelos in vestibulo collocatos esse dicit super substantiam imitatis: id est propius quam ceteras omnes creaturas ad Deum accedere, non dignitate gratia (ut infra ostendemus) sed perfectione nature. Item cap. septimo: Perfectissimæ (inquit) intelligenda sunt Angelica mentes: eorum autem interventu, ab ipso Divinitatis principio, luce nutritur, & propter ordinis dignitatem, ad pulchritudinem que materia expers est perducuntur. Itaque virille semper elatus, nusquam repens, & revolvitur cæli, ut eum merito Chrysofostomus appellat.

Acopagite concinit Nazianzenus, ejusque Commentator Nicetas, qui cælestes illos Spiritus sic describit: Angeli sunt primi luminis æterni radii, primique splendoris administri, superna gloria

A spectatores & testes, supercælestes & purissimæ nature, ad malum immobiles, vel certe non facile mobiles, perpetuos choros circa principem illam causam agitantibus purissimo splendore illinc perfusa, & à summa illa pulchritudine adeo informata, ut ipse quoque alia lumina efficiantur, ac per prima luminis influxiones & communicationes, alios illuminare possint. Unde (subdit Augustinus) tanta est Angelorum excellentia, ut omnia que Deus condidit, natura dignitate præcedant. Hi principium viarum Dei, & filij ejus primogeniti, ac primigenia illa lux, quam Deus cunctis suis operibus præfecit. Hi divinarum laudum præcones eximii, & cæli cantores, qui perpetuo cantu divinas laudes celebrant; seu astra illa matutina, de quibus dicitur Job 38. Vbi eras cum me laudarent astra matutina, & subilarent omnes filij Dei. Hi montes illi æterni, sublimes, ac cælestes, primos divina lucis radios excipientes, de quibus Psalmo 75. Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Hi etiam (ut notat Hilarius) sunt lilia agri, candore nitentia, & decore eximia, quæ non laborant, neque nent, quia nec rebus corporalibus afficiuntur, nec terrenis occupationibus implicantur. Hi denique omnino incorporei, immateriales, immortales, incorruptibiles, & quantum ad esse immutabiles existunt: omnium rerum naturalium cognitionem habent: actu semper intelligunt, idque sine compositione & discursu: volunt efficaciter; eligunt immobiliter; & tantâ velocitate moventur, ut avium volatus incredibili celeritate vincant: unde nudis pedibus, & alati, in sacris paginis depinguntur, ut videlicet eorum ad parendum celeritas demonstraretur. Pedes (inquit Dionysius)

B mobilitatem, celeritatem, atque cursum insinuant sempiterni motus ad Divina tendentis: pennatosque Sanctorum Spirituum pedes Theologia effingit; quippe alii significatur celeritas alia ascendens, aliarumque levitas, quod terreni corporis sarcinâ liberari, toti absque ulla admixtione, vel pondere, ad celsa ferantur.

C Quis ergo audeat hominem Angelo, non dico præferre, aut æquare, sed vel etiam comparare; hominem, inquam, materiam immersum, luto infixum, & carne indutum: qua (ut ait Trismegistus) indumentum est inscitie, pravitatis fundamentum, corruptionis vinculum, velamen opacum, viva mors, sensivum cadaver, sepulchrum circumvertile, domesticus fur. Hominem, qui (ut loquitur Augustinus) dum nascitur, sperma est fetidum: dum vivit, saccus est stercoreum: dum moritur, cibus est vermicum. Hominem infirmum ac fragilem, formatum de pulvere, de luto, de cinere, quodque vilis est, desuperissimo spermate: conceptum in pruritu carnis, in fervore libidinis, in fetore luxurie, quodque deterris est, in labe peccati natum ad laborem, timorem, dolorem: quod, que miserius est, ad mortem, ut ait Innocentius Papa in libro quem scripsit de vilitate conditionis humane. Hominem denique, qui flos, scenum, umbra, ventus, vapor, ac universa vanitas in Scriptura appellatur, & qui ratione mutabilitatis & inconstantia, à SS. Patribus columbæ, pavoni, & cameleonti comparatur. Vidisti (inquit Philo) aliquando columbæ cervicem, radijs Solis expositam, quâ in multis modis colores variet: puniceum, caruleum, igneum, & carbunculi speciem referentem, pallidum item & rubicundum, & alios omnimodis. Vidisti (addit Tertullianus) pavonem, cujus plumæ vestis, & quidem de cataclisis, omni conchilio depressior, quæ colla florent: & omni patagio auratior, quæ terra fulgent: & omni syrmatæ solutior, quæ cauda jacet: multicolor, discolor, versicolor: nunquam

Can. 5, in Matt.

Deo. l. 1. si Hierarch. cap. 15.

808

De Pi. mandro

In soli. Exquis

quam ipsa, sed semper alia, esse semper ipsa, quando alia; toties mutanda, quoties movenda. Vidisti camelontem, qui oscitans vesitur, follicans ruminat? cui de vento cibus, & qui totus sub pampino de corio suo ludit. Hominem imaginare: hic enim tot & tantis alternantium vicissitudinem motibus varie consuevit.

Quod petijt spernit: repetit quod nuper omisit:
Estuat, & vite disconvenit ordine toto,
Diruit, adificat, mutat quadrata rotundis.

IO9 Ratio autem præcipua nostræ assertionis, & prædictorum hætenus in ejus probationem, radicalis est ista: Cum natura Dei omnium etiam excogitabilium perfectissima existat & nobilissima, ex creatis illa alteram superat in perfectione & nobilitate, quæ divinæ propior est & similior: Sed natura Angelica, cum humana ad divinam comparata, ita se habet: Ergo eam in perfectione & nobilitate excedit. Minor probatur: Cum natura Dei sit omnium simplicissima, quod aliqua ex creatis minus habet de compositione, eod poprior & similior ei existit: Sed natura Angeli minus est composita quam natura hominis; caret enim compositione physicâ ex materia & forma, & ex corpore ac spiritu; quarum tamen humana nullo modo expers existit: Ergo natura Angelica est propior ac similior Deo, quam humana. Unde Dionysius ait quod ultimum in elementis est terra, in corporibus materia prima, & in rebus intellectualibus anima nostra. Et Athanasius asserit, quod quantum differt à Luna Sol, & argentum ab auro, tantum præcellit ac splendet natura Angelica, præ animarum humanarum substantia.

IO Ad primum ergo Tertulliani fundamentum, nego Antecedens, quod scilicet Angelus non sit ad imaginem Dei creatus, quemadmodum homo: nam Ezechielis 28. Lucifer vocatur *Signaculum similitudinis*. Subjungit Rupertus: *Cujus similitudinis, nisi sanctæ & adorandæ Trinitatis? Sancta quippe Trinitas ipsa est magnitudo, sapientia, & pulchritudo, quas Lucifer participavit*. Item Greg. lib. 32. Moral. cap. 18. eundem locum exponens, subdit: *Licet homo ad similitudinem Dei creatus, Angelo tamen quasi magis aliquid tribuens, non eum ad similitudinem Dei conditum, sed ipsum signaculum Dei similitudinis dicit: ut quo subtilior est in natura, eod in illo similitudo Dei plenius credatur expressa*. Unde D. Thomas infra qu. 93. ar. 3. quaerit, *utrum Angelus sit magis ad similitudinem Dei quam homo*: Et concludit affirmativè, quia cum intellectualis natura in qua divinæ imaginis ratio primò & per se consideratur, in Angelo sit perfectior, ipse simpliciter magis est ad imaginem Dei, quam homo. Neque hoc negat Ambrosius supra relatus, sed tantum docet de Angelo non ita expressè haberi in Scriptura, sicut de homine quod sit creatus ad imaginem Dei. Cujus lepidissimam rationem affert Theophylactus: *Ne videlicet Angelica natura altitudo, statim ad impietatem hominem præcipitaret, existimantem illam ejusdem esse dignitatis cum Deo: ubi et contra hominis tenuitas & humilitas munit nos, firmatque ne tale quid suspicemur*.

Ad secundum respondeo Scripturam his locis, in quibus tribuit homini excellentiam & dominationem, seu principatum supra alias creaturas, loqui de creaturis corporeis, non verò de spiritualibus ut ex ipso textu Genesis patet, dicitur enim: *Dominamini piscibus maris, & volatilibus caeli, & animalibus quæ moventur super terram*.

A Quod autem mundus conditus non sit in gratiam Angelorum, ostendit potius illorum excellentiam: quia ut puri spiritus non egent creaturis corporeis, quemadmodum homines.

Ad tertium dicendum est, locum Scripturæ à Tertulliano allegatum, non significare Angelorum substantiam ex aère vel igne esse sumptam, ut perperam illi existimavit; sed esse intelligendum, sicut Athanasius, relatus in secunda Synodo Nicæna, actione 4. exponit: nempe quod *Deus facit Angelos suos spiritus, id est veloces, ut sunt spiritus seu venti; & ministros suos flammam ignis, id est activos & efficaces, ut est flamma ignis*. Quo sensu Deus ipse Deuter. 4. dicitur esse *ignis consumens*.

B Ad quartum quod subjungitur dicendum, quod licet Angelus omnes gradus essendi in se non contineat formaliter, quemadmodum homo, eos tamen continet eminenter, id est perfectiori & nobiliori modo, & per consequens est homine perfectior & nobilior. Quod verò homo sit universi compendium, hoc solum declarat illum esse creaturam mixtam, ex corpore ac spiritu constantem, seu, ut ait Nazianzenus, *mixtam adorantem*; ac proinde Angelo, qui est substantia simplex, & purus spiritus, inferiorem. Unde Augustinus 9. de civit. cap. 13. *Homo meliorem quædam est inter pecora & Angelos inferior Angelis, inferior pecoribus; habens cum pecoribus mortalitatem, rationem verò cum Angelis*.

C Dico secundò: naturam Angelicam in aliquibus donis gratuitis & supernaturalibus esse humanam inferiorem.

Probatur, quia natura humana unione hypostaticâ decorata fuit, & ad esse personale Verbi Divini assumpta, non verò Angelica; juxta illud Apostoli ad Hebr. 2. *Nisquam Angelos apprehendit, sed semen Abræe*. Ideo (ut lepide advertit Anastasius Synaitæ) nunquam invenies in novo Testamento Angelos vocari Deos, licet in veteri lege hoc nomen plerumque illis tribuatur; notavit Augustinus lib. 9. de civit. cap. 18. & patet ex illo Psalmi: *Deus Deorum Dominus locutus est, id est, Deus Angelorum*: Tunc enim nomen deificata erat hominum natura, nec ad esse personale Verbi Divini assumpta: propter quod etiam Angeli tunc sinebant se ab hominibus adorari, ut in variis Scripturæ locis referunt. Nunc verò, quia per Incarnationis mysterium natura humana supra Angelicam erecta est, adoraturus angelum Joannes, ab Angelo prohibetur Apocal. 19. Unde Ambrosius: *Redemptus sanguinis Christi hoc fidelibus consulit, ut filij Dei, sicutique Angelorum efficerentur: ideoque permissum Angelis adorari ab homine, qui super se adoratis hominem Deum*. Egregie item Gregorius: *Angeli jam socios venerantur*. Hinc est enim quod Ioh. 4. Iosue Angelos adorant, nec tamen adorare prohibetur: Joannes verò in Apocalypsi sua adorare Angelum voluit: sed tamen idem hunc Angelum ne se debeat adorare compescuit, &c. Eandem assignat rationem D. Thomas 2. 2. quaest. 84. art. 1. ad 1. his verbis: *Prohibitum est Joannes Angelum adorare Apocal. ultimo, tum ad ostendendum dignitatem hominis quam adeptus est per Christum, ut Angelus agatur: unde in subditur: Conservus tuus sum & fratram tuorum*. Tum etiam ad excludendum idololatriam occasione unde subditur: *Deum adora*.

E Præterea natura humana insigni gaudet privilegio, quo caret Angelica, dignitate scilicet sacerdotij, quo caret Angelica, dignitate scilicet sacerdotij.

dotis, quæ ex triplici capite summopere commendatur. Primò, quòd imperium in animas exercet, & potestatem ligandi atque solvendi habeat, ut dicitur Math. 16. Secundò, quòd myſtico Chriſti corpori, videlicet Eccleſiæ, dominetur: hanc enim expiat ſacerdos, illuſtrat, perficit, ac deificat, ut docet Dionyſius in libro de Eccleſ. Hierarch. Hinc ſacerdotes diſti ſunt Theurgi, id eſt, Deos facientes. Unde Eccleſ. 7. eodem præcepto jubemur & Deum, & ſacerdotem honorare: & in Conſtitutionibus Apoſtolicis Clementis Romani, libro ſecundo cap. 29. decernitur Episcopos debere honorari ut Deos. Tertio, Sacerdos ipſi etiam vero Chriſti corpori imperat: quia ipſum (ut loquitur Hieronymus Epit. ad Heliodorum) ſacro ore conſecrat, & ad eius verbum, præſens altari ſiſtitur ipſum Dei Verbum, per quòd omnia facta ſunt. Hinc merito celebratur illa ſententia, quæ d. Auguſtino, & S. Gregorio tribuitur: *O magna Sacerdotum dignitas, in quorum manibus, velut in utero Virginis, Chriſtus quotidie incarnatur!* Addit Chryſoſtomus: *Quod Angeli videntes horreſcunt, neque libere audent intrare, propter emicantem inde ſplendorem, hoc nos paſſimur, hinc unimur: & quòd longè mirabilis eſt, huic imperamus, huic præcipimus; & obediens dei voci hominis, ut dicitur Joſue 10. Hinc S. Ephrem ſacerdotium appellat *ſerpendum miraculum, omnium ornamentorum præſantiſſimum, bonorum omnium quæ in hominibus ſunt apicem, divinarum quoddam, omniumque quæ inter homines experitur, velut extremam metam.* Et Theophanes Niſſenus ait: *Sacra myſteria Angelis ſunt amabilia & formidanda, ipſumque ſacerdotium venerantur.* Nec mirum: Angelis enim Deus denegavit, quòd ſacerdotibus magnifico dono conceſſit. Illi auguſtiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum adorant, hi celebrant & conſciunt: illi ſanctos colunt, illi homines ſanctificant: illi Deum in hominibus glorificant, hi homines deificant: illi denique manna conſciunt, & Iſraelitico populo minitran; iſti verò panem & vinum in corpus & ſanguinem Chriſti convertunt, ac fidelibus diſtribuant.*

Erant olim Cherubini & in Tabernaculo Moysi, & in Templo Salomonis; ſed in Tabernaculo ſupra propitiatorium, in Templo autem inſiã propitiatorium conſtituti. Quorum verò hæc ſane quia in Tabernaculo, hoc eſt in Synagoga, non formidabant Angeli divinis ſe ingerere ſacrificiis; ut patet in ſacrificio Manuë, de quo dicitur: *Cumque aſcenderet flamma altaris in celum, Angelus pariter in flamma aſcendit.* At verò in Templo, hoc eſt in Eccleſia, ſacrificium Euchariſtiæ, & ſacerdotes ejus miniſtros ad eò venerantur Angeli, ut proni in terram ſe dejiciant, inſiã propitiatorium conſtituti: hos enim ſæpe in terram pronos, demiffis vultibus ante altare, in Eccleſia viderunt ſanctiſſimi viri, ut refert Chryſoſtomus. Licet ergo in donis naturalibus Angeli hominibus ſuperiores exiſtant, in quibusdam tamen donis gratuitis & ſupernaturalibus, ut in unione hypſtatica, & ſacerdotii dignitate, natura humana Angelicam ſuperat.

Corollarium ex dictis.

Ex dictis inferri poteſt, Angelorum naturam non eſſe ſimpliciter in perfectione infinitam, licet poſſit dici infinita ſecundum quid.

Prima pars hujus corollarii patet ex dictis: nam cum Pfal. 8. dicatur hominem eſſe paulò inferiore Angeli; & manifeſtum ſit naturam

humanam eſſe in omni ſua perfectione & operatione finitam; etiam evidens eſt, quòd Angeli non ſunt in perfectione aut virtute ſimpliciter infiniti: alioquin non paulò minus, ſeu aliquo parvo gradu, diſtarent homines ab Angelis, ſed infinita diſtantiã; nam omne infinitum actu excedit infinita diſtantiã quòdquid finitum eſt.

Natura ergo Angelica multipliciter finita eſt. Primò quantum ad eſſentiam, quæ ex genere & differentia conſtat. Secundò quantum ad eſſe, quòd ab ejus eſſentia diſtinguitur. Tertio quantum ad potentiam, quæ finitam habet activitatis ſphæram. Quarto quantum ad ſcientiam & voluntatem, quæ limites ſuos habent. Quintò quantum ad locum; non enim ſunt ubique, ſed ſolum ubi operantur, ut infra patebit. Ideò ut nota Dionyſius de celeſti Hierar. cap. 15. apud Ezechielem, & alios Prophetas, Angeli geometrica geſtaunt instrumenta, menſuras ſcilicet & cubitos, quibus nedum templi altitudinem & longitudinem metiantur, ſed etiam oftendant, finitam eſſe propriam eorum naturam & potentiam. Id enim ſolum termino caret (inquit Damascenus) quòd minimè creatum eſt; omnis autem res condita, à Deo conditore terminatur.

Quòd verò natura Angelica ſit infinita ſecundum quid, docet D. Thomas hic art. 2. ad 4. his verbis: *Omnis creatura eſt finita ſimpliciter, in quantum eſſe ejus non eſt abſolute ſubſiſtens, ſed limitatur ad naturam aliquam cui advenit. Sed nihil prohibet aliquam creaturam eſſe ſecundum quid infinitam. Creatura autem materiales habent infinitatem ex parte materie, ſed finitatem ex parte forme, quæ limitatur per materiam in qua recipitur. Subſtantie autem immateriales create, ſunt finite ſecundum ſuam eſſe, ſed infinite ſecundum quòd eorum forma non ſunt receptæ in alio: ſicut ſi diceremus albedinem ſeparatam exiſtente, eſſe infinitam, quantum ad rationem albedinis, quia non contrahitur ad aliquod ſubjectum. Eſſe tamen ejus eſſet finitum, quia determinatur ad aliquam naturam ſpecielem. Et propter hoc dicitur in libro de cauſis, quòd intelligentia eſt finita ſuperius, in quantum ſcilicet recipit eſſe à ſuo ſuperiori: ſed eſt infinita inferius, in quantum non recipitur in aliqua materia. Hæc S. Doctor: quibus verbis utramque partem corollarii & docuit, & probavit.*

DISPUTATIO III.

De modo quo Angeli corpora aſſumunt.

Ad queſtionem 51. D. Thomæ.

Postquam D. Thomas quaſt. 50. Angelorum ſubſtantiam abſolute conſideravit, quaſt. ſequenti eam in ordine ad corpora contemplatur; & quaerit primò, utrum Angeli habeant corpora naturaliter ſibi unita: de quo ſuſcepimus diſp. præcedenti. Secundò quaerit, an illi aſſumant corpora? & reſponder affirmativè, impugnatque errorem quorundam antiquorum, qui dicebant omnes Angelorum apparitiones in Scriptura relatas, contigiſſe in viſione Prophetiæ, hoc eſt ſecundum imaginationem, & nunquam in aliquo ſenſibili corpore. Illud enim (inquit) quòd imaginariã viſione videtur, eſt in ſola imaginatione videntis: unde non videtur indifferenter ab omnibus. Scriptura autem divina ſic introducit interdum Angelos apparentes, ut communiter ab omnibus

It

bus